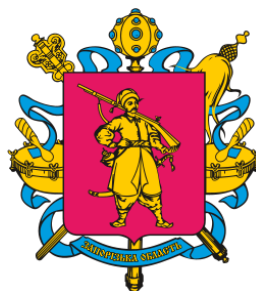

ПРОЄКТ

**ЗВІТ
ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ**

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року розроблено за підтримки проекту міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст» (Проект ПРОМІС), який впроваджує Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Міністерства міжнародних справ Канади.

Зміст документа є виключною думкою авторів та не обов'язково відображає офіційну позицію Міністерства міжнародних справ Канади

Проект ПРОМІС спрямовано на зміцнення муніципального сектору в Україні, впровадження ефективного демократичного управління та прискорення економічного розвитку шляхом підвищення спроможності українських міст у сфері демократизації врядування та місцевого економічного розвитку; створення сприятливого середовища для розвитку малого та середнього бізнесу; підтримки процесу децентралізації та інтегрованого планування розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях.

www.pleddg.org.ua

ЗМІСТ

Список скорочень.....	4
I. Вступ.....	5
II. Зміст та основні цілі Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року.....	6
III. Характеристика поточного стану довкілля Запорізької області.....	13
IV. Характеристика стану довкілля, за умови прийняття Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року.....	26
V. Основні екологічні проблеми Запорізької області.....	46
VI. Зобов'язання у сфері охорони довкілля.....	53
VII. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року	57
VIII. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року	66
IX. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив.....	79
X. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.....	82
XI. Резюме нетехнічного характеру інформації.....	89

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ГДК	Гранично допустима концентрація
МЕРМ	Проект Місцевий економічний розвиток міст України
МСБ	Малий та середній бізнес
ОВНС	Оцінка впливу на навколишнє середовище
ПАТ	Публічне акціонерне товариство
РГ	Робоча група
РЕОП	Проект Розбудова спроможності до економічно обґрунтованого планування розвитку областей і міст України
СЕО	Стратегічна екологічна оцінка
ТПВ	Тверді побутові відходи

I. Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Одним з інструментів забезпечення збалансованості Стратегії розвитку Запорізької області на період до 2027 року (далі – Стратегія) стало застосування в процесі її розроблення стратегічної екологічної оцінки (СЕО). СЕО – це системний і запобіжний процес, що здійснюється з метою аналізу потенційного впливу на довкілля документів стратегічного характеру, а також з метою інтегрування результатів оцінки в процес прийняття рішень.

Стратегічна екологічна оцінка стратегій, планів і програм дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є забезпечення високого рівня охорони довкілля та сприяння інтеграції екологічних факторів у підготовку планів і програм з метою забезпечення збалансованого (сталого) розвитку.

В Україні створені передумови для імплементації процесу СЕО, пов'язані з розвитком стратегічного планування та національної практики застосування екологічної оцінки. З 12 жовтня 2018 року в Україні вступив в дію закон «Про стратегічну екологічну оцінку».

Поєднання зусиль, спрямованих на заохочення економічного зростання регіону із зусиллями, спрямованими на пом'якшення несприятливого впливу на довкілля, забезпечуватиме розвиток регіону, для якого є важливою якістю життя нинішнього та майбутніх поколінь.

II. Зміст та основні цілі Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року

Місія Стратегії визначена як збереження та ефективне використання людського, економічного, історико-культурного, освітньо-наукового, природно-ресурсного, рекреаційно-туристичного потенціалу регіону для зростання якості життя мешканців, забезпечення гармонійного розвитку всіх громад регіону.

Бажана «траєкторія» розвитку Запорізької області, що має призвести до реалізації місії та досягнення стратегічного бачення (див. вставку 1), визначається чотирма стратегічними цілями. Кожна з цих цілей конкретизується в оперативних цілях. Для кожної оперативної цілі розроблені оперативні завдання / сфери реалізації проектів (табл. 1).

Вставка 1

Стратегічне бачення та місія розвитку Запорізької області

Запорізький край – історико-культурна столиця південно-східної України, регіон з безпечними умовами та високою якістю життя, сприятливим бізнес-середовищем та високотехнологічною економікою, конкурентоспроможною в національному та світовому просторі.

Збереження та ефективне використання людського, економічного, історико-культурного, освітньо-наукового, природно-ресурсного, рекреаційно-туристичного потенціалу регіону для зростання якості життя мешканців, забезпечення гармонійного розвитку всіх громад регіону.

Стратегічні й оперативні цілі та оперативні завдання Стратегії

Таблиця 1

Оперативна ціль	Оперативне завдання/сфера реалізації проектів
Стратегічна ціль 1. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	
1.1. Збереження та розвиток людського потенціалу	<p>1.1.1. Покращення стану здоров'я населення, у т. ч. шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування з урахуванням потреб усіх груп населення</p> <p>1.1.2. Забезпечення надання якісних освітніх послуг та рівного доступу до них упродовж всього життя. Розвиток інклюзивної освіти</p> <p>1.1.3. Розвиток компетенцій та вмінь в контексті вимог ринку праці з урахуванням потреб усіх груп населення</p> <p>1.1.4. Розвиток молодіжної політики, фізичної культури та спорту як активація людського</p>

	резерву регіону
1.2. Створення умов для зростання добробуту, комфортного та безпечного проживання мешканців	<p>1.2.1. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності</p> <p>1.2.2. Створення умов для включення людей з інвалідністю в активне життя (у т.ч. підвищення доступності публічних та інфраструктурних об'єктів)</p> <p>1.2.3. Розбудова комунальної інфраструктури та благоустрій, оновлення житлового фонду (у т.ч. забезпечення населення якісною питною водою);</p> <p>1.2.4. Покращення системи надання адміністративних послуг (зокрема із використанням сучасних інформаційних технологій)</p> <p>1.2.5. Зміцнення громадської безпеки та забезпечення цивільного захисту населення</p>
1.3. Забезпечення розвитку регіону, бізнесу, громади, особи	<p>1.3.1. Активізація діалогу між представниками бізнесу, органів влади, громадськості та їх залучення до процесів управління локальним та регіональним розвитком</p> <p>1.3.2. Посилення інституційної спроможності організацій громадянського суспільства</p>
Стратегічна ціль 2. Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі	
2.1. Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах	<p>2.1.1. Підтримка видів економічної діяльності, які характеризуються високим інноваційним потенціалом та зростаючою віддачею (<i>виробництво ендопротезів з молібденового і титанового складів; виробництво електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури; виробництво проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв; виробництво машин і устаткування для сільського та лісового господарства; виробництво двигунів та запчастин до гвинтокрилів</i>)</p> <p>2.1.2. Розвиток альтернативної, відновлювальної енергетики</p> <p>2.1.3. Розвиток ІТ-технологій та інновацій, сприяння їх впровадженню у виробничі процеси (у т.ч. просування технологій індустрії 4.0)</p>
2.2. Розвиток бізнес-екосистеми регіону	<p>2.2.1. Розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, системи інституцій залучення та супроводу інвесторів (в т.ч. інформаційне забезпечення інвестиційних процесів, міжнародної взаємодії)</p> <p>2.2.2. Диверсифікація внутрішніх та зовнішніх джерел, форм інвестування в економіку регіону</p> <p>2.2.3. Розвиток організаційних (бізнес-організацій, громадські об'єднання) та просторових форм інтеграції бізнесу (кластери, індустріальні, науково-технологічні парки, мережі, хаби)</p> <p>2.2.4. Детінізація економіки. Забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього</p>

	підприємництва до фінансових, трудових, земельних ресурсів 2.2.5. Сприяння виходу суб'єктів бізнесу регіону на нові ринки
2.3. Нарощення туристично-рекреаційного потенціалу	2.3.1. Розвиток сфери культури і мистецтва та збереження історико-культурної спадщини; 2.3.2 Розвиток туристичної індустрії 2.3.3. Розвиток рекреаційно-курортної зони Приазов'я
2.4. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів	2.4.1. Нарощення потенціалу летовищ та портів (у т.ч. річкового судноплавства) 2.4.2. Інтеграція транспортної мережі та інфраструктури в Транс'європейську опорну транспортну мережу (TEN-T)
Стратегічна ціль 3. Гармонійний просторовий розвиток	
3.1. Стимулювання економічної активності територій регіону	3.1.1. Подолання внутрішньорегіональних диспропорцій, стимулювання ділової активності в малих містах та сільських поселеннях 3.1.2. Створення сприятливого середовища для розвитку підприємств місцевої промисловості
3.2. Підтримка перспективних видів аграрно-промислового виробництва	3.2.1. Впровадження технологій ресурсоефективного і чистого вирощування та виробництва продукції, в т.ч. сучасної системи зрошення 3.2.2. Впровадження європейських практик організації виробництва, зберігання та збуту продукції (кооперація в аграрному секторі, сімейне фермерство...)
3.3. Інфраструктурне забезпечення просторового розвитку	3.3.1. Поліпшення стану дорожньо-транспортної інфраструктури та транспортного сполучення територій 3.3.2. Створення елементів інформаційно-комунікаційної, інноваційної інфраструктури розвитку громад 3.3.3. Підвищення ефективності просторового планування в регіоні
Стратегічна ціль 4. Екологічна безпека та збереження природних ресурсів	
4.1. Охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу	4.1.1. Зменшення скиду в природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод; 4.1.2. Зменшення забруднення атмосферного повітря через впровадження інноваційних проєктів з використання альтернативних джерел енергії
4.2. Розв'язання проблеми негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я населення	4.2.1. Забезпечення сталої інфраструктури управління відходами; 4.2.2. Розвиток нових потужностей з переробки та утилізації відходів
4.3. Збереження біологічного та відновлення ландшафтної розмаїття області	4.3.1. Створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду
4.4. Екологічний моніторинг та інформування	4.4.1. Організація та впровадження відкритої системи моніторингу довкілля, зокрема

	атмосферного повітря, вод, ґрунтів 4.4.2. Впровадження системи інформування населення про стан довкілля
--	--

Відповідно до **Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року** державна екологічна політика спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

Ціль 1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва;

Ціль 2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України;

Ціль 3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України;

Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення;

Ціль 5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Аналіз відповідності цілей Стратегії стратегічним цілям державної екологічної політики, визначених Основними засадами (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року (далі - стратегічні цілі державної екологічної політики), представлено в таблиці 2.

Аналіз відповідності цілей Стратегії стратегічним цілям державної екологічної політики визначених «Основними засадами (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року»

Таблиця 2

Стратегічні цілі державної екологічної політики	Стратегічні цілі Стратегії			
	1. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	2. Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі	3. Гармонійний просторовий розвиток	4. Екологічна безпека та збереження природних ресурсів
1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	++	+	+	++
2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	++	0	+	++
3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	+	+	+	++
4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми,	++	+	+	++

Стратегічні цілі державної екологічної політики	Стратегічні цілі Стратегії			
	1. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	2. Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі	3. Гармонійний просторовий розвиток	4. Екологічна безпека та збереження природних ресурсів
соціально-економічний розвиток та здоров'я населення				
5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління	+	+	+	+

Для оцінки відповідності цілей використовувалася п'ятибальна шкала:

- ++ - цілі Стратегії добре узгоджені з стратегічними цілями державної екологічної політики;
- + - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово узгоджуються, проте не узгоджені в стратегії. Необхідно тісніше пов'язати цілі на наступних етапах планування та/або на рівні заходів;
- 0 - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики нейтральні по відношенню одні до одних
- - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики не узгоджуються, але можуть бути узгоджені. В рамках наступного планування потрібні спеціальні заходи, спрямовані на узгодження цілей стратегії та стратегічних цілей державної екологічної політики
- - цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово суперечать одні одним. Необхідні термінові заходи, сформовані на уточнення цієї цілі Стратегії

Стратегічна ціль 1 «Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення» спрямована на збереження та розвиток людського потенціалу, створення умов для зростання добробуту, комфортного та безпечного проживання мешканців та забезпечення розвитку регіону, бізнесу, громади, особи. Отже вона добре узгоджується з 1, 2 та 4 стратегічними цілями державної екологічної політики.

Стратегічна ціль 2 «Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах старт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі» передбачає індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах, розвиток бізнес-екосистеми регіону, нарощення туристично-рекреаційного потенціалу та модернізацію транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів. Аналіз показує, що цілі Стратегії та стратегічні цілі державної екологічної політики принципово узгоджуються. Проте необхідно тісніше пов'язати цілі на наступних етапах планування та/або на рівні заходів, особливо в частині забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу.

Стратегічна ціль 3 «Гармонійний просторовий розвиток» передбачає заходи з стимулювання економічної активності територій регіону, підтримки

перспективних видів аграрно-промислового виробництва та інфраструктурного забезпечення просторового розвитку. Напрямок принципово узгоджується з усіма цілями державної екологічної політики. Для більш повного узгодження стратегічної цілі 3, зокрема, з цілями 1, 2, 3 та 4 державної екологічної політики доцільно додати, наприклад, проекти з стимулювання впровадження систем екологічного управління на підприємствах, стимулювання впровадження суб'єктами господарювання більш екологічно чистого, ресурсоефективного виробництва та екологічних інновацій, зокрема екологічної модернізації промислових підприємств шляхом зниження ставки екологічного податку або у формі фіксованої річної суми компенсації.

Стратегічна ціль 4 «Екологічна безпека та збереження природних ресурсів» направлена на охорону та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу, розв'язання проблеми негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я населення, збереження біологічного та відновлення ландшафтного розмаїття області, здійснення екологічного моніторингу та інформування громадськості про стан довкілля. Тому напрям принципово узгоджується з усіма стратегічними цілями державної екологічної політики.

Узгодженість стратегічних цілей Запорізької області з ключовими секторами розвитку була також проаналізована. Позначка «х» використовується там, де присутня узгодженість, внесок або відповідний зв'язок.

Таблиця 3

Сектори	Стратегічні цілі (Запорізька область)			
	1. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	2. Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі	3. Гармонійний просторовий розвиток	4. Екологічна безпека та збереження природних ресурсів
Економіка й торгівля	х	х	х	х
Промисловість та інфраструктура	х	х	х	
Сільське, лісове господарство, харчова промисловість	х	х	х	х
Транспорт і дороги	х	х	х	
Екологія і природні ресурси	х	х	х	х
Освіта й молодь	х	х	х	

Сектори	Стратегічні цілі (Запорізька область)			
	1. Розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення	2. Конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі	3. Гармонійний просторовий розвиток	4. Екологічна безпека та збереження природних ресурсів
Здоров'я, соціальний захист, сім'я й дитина	X		X	X
Культура й туризм	X	X	X	X
Обмін інформацією	X	X	X	X
Комунальне господарство	X	X	X	X
Територіальний розвиток, земля й кадастр	X	X	X	X

III. Характеристика поточного стану довкілля Запорізької області

Запорізька область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості: *близько 40 % від загальної кількості виробленої продукції в області припадає на металургію та понад 21 % на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.*

В області також зосереджені хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу. Стан довкілля області формується під значним антропогенним впливом суб'єктів господарювання. Високий рівень розвитку промисловості призводить до значного техногенного навантаження на довкілля області, що спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

Атмосферне повітря

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами по Запорізькій області, як і загалом по Україні, мають загальну тенденцію до зменшення. У структурі викидів забруднюючих речовин основну частину складають діоксид та інші сполуки сірки, оксиди азоту, оксид вуглецю та речовини у вигляді суспендованих твердих частинок, недиференційованих за складом. Однак, Запорізька область і надалі входить до п'ятірки найбільш забруднених областей України.

Викиди забруднюючих речовин у атмосферу від стаціонарних джерел забруднення за окремими регіонами, тис. т

Таблиця 4

	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Україна	3350,0	2857,4	3078,1	2584,9	2508,3
Дніпропетровська	855,8	723,9	833,0	657,3	614,3
Донецька	1043,0	917,6	981,4	784,8	790,2
Запорізька	206,7	193,7	167,0	180,9	174,7
Івано-Франківська	228,8	223,9	196,7	198,3	221,4
Львівська	100,2	102,4	103,1	109,1	106,7
Харківська	150,5	53,4	100,2	45,0	44,7

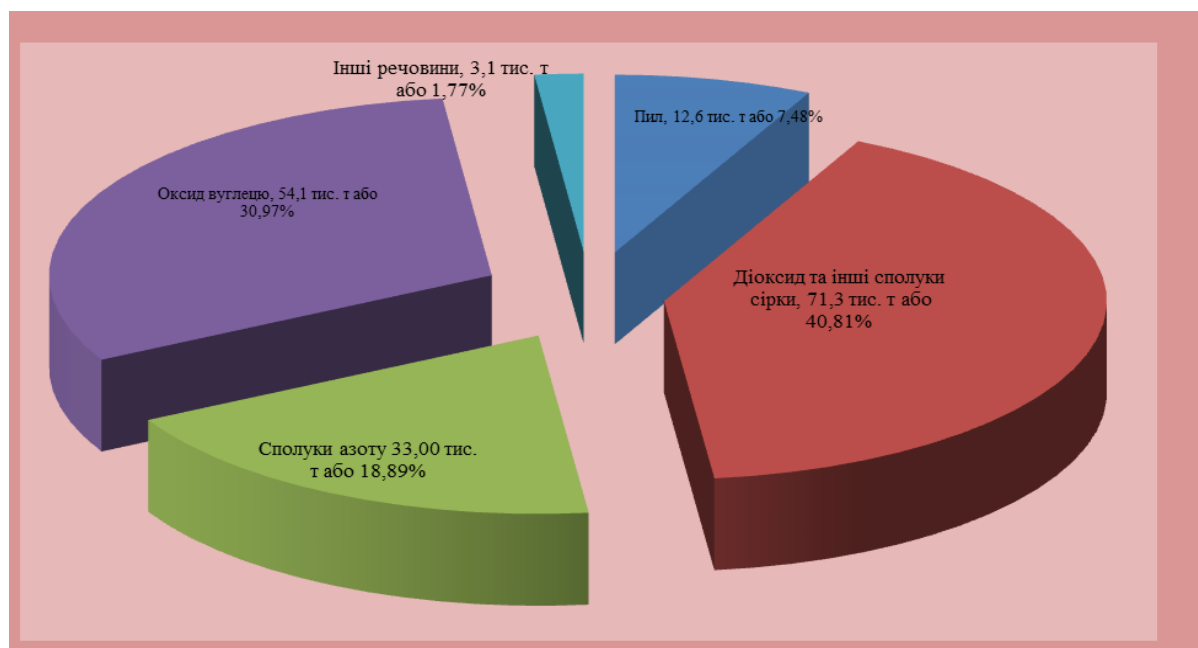

Рис. 1 Структура викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря Запорізької області

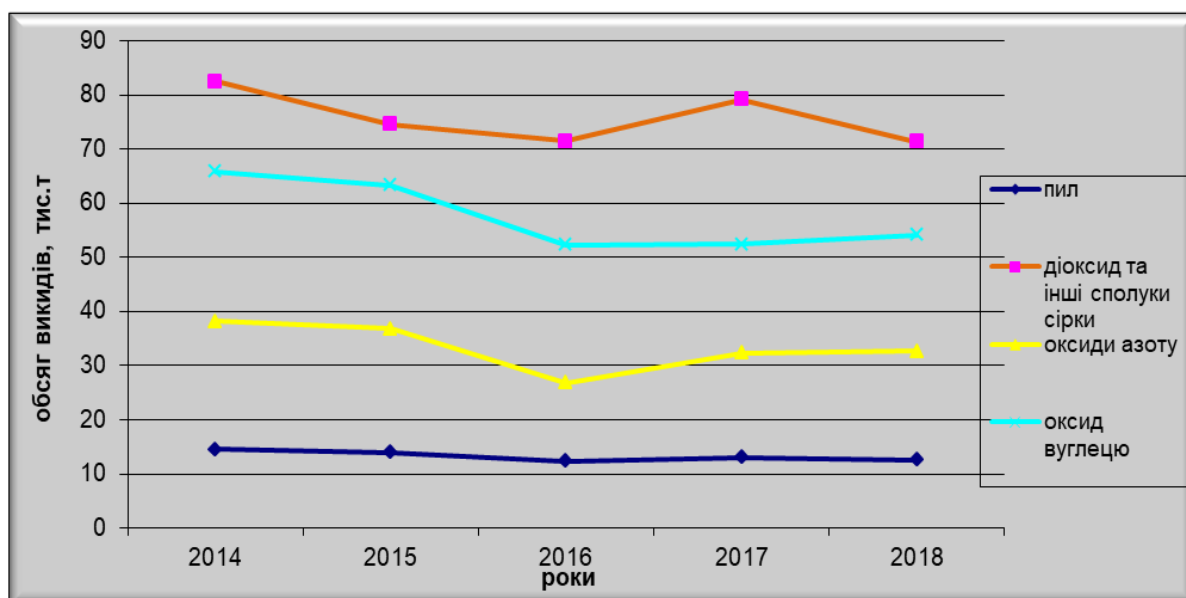

Рис. 2 Динаміка викидів основних забруднюючих речовин в атмосферне повітря Запорізької області

У 2018 році кількість суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря склала 504 од., що на 108 менше, ніж у 2017 році та на 46 менше, ніж у 2016 році. У 2018 році обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел у розрахунку на душу населення зменшились на 2,6 кг і склали 101,9 кг, у порівнянні з 2017 роком (104,5 кг) та збільшились на 6,3 кг, у порівнянні з 2016 роком (95,6 кг). З року в рік основна частина забруднень потрапляє в

атмосферу від підприємств міста Запоріжжя та міста Енергодар. У 2018 році викиди від стаціонарних джерел підприємств м. Запоріжжя та м. Енергодар склали 71,3 тис. т (проти 69,9 у 2017 році) та 98,2 тис. т (проти 105,3 у 2017 році), що відповідно склало 97% від загальної кількості викидів по області.

Аналіз динаміки викидів забруднюючих речовин в розрізі по населених пунктах показує тенденцію до зменшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел викидів у порівнянні з попереднім роком. Основну частку у забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя вносять промислові підприємства – найбільші забруднювачі, викиди яких становлять 60 - 70% від загального валового обсягу викиду забруднюючих речовин.

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, харчової промисловості, на які припадає приблизно 90,0 % викидів всіх забруднюючих речовин.

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в регіоні залишаються підприємства чорної та кольорової металургії, теплоенергетики, хімії, машинобудування, харчової промисловості, на які припадає приблизно 90,0 % викидів всіх забруднюючих речовин:

ВП Запорізька ТЕС АТ «ДТЕК ДНПРОЕНЕРГО»;

ПАТ «Запоріжсталь»;

АТ «Запорізький завод феросплавів»;

ПрАТ «Дніпроспецсталь»;

ПрАТ «Запорізький абразивний комбінат»т;

ПрАТ «Запоріжкокс»;

ПАТ «Український графіт»;

ПрАТ «Запоріжвогнетрив»;

ТОВ «Запорізький титано-магнієвий комбінат»;

АТ «Мотор Січ».

Згідно із проведеним аналізом спостерігається зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел порівняно з попереднім роком.

Зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря вищезазначеними підприємствами обумовлене, головним чином, зменшенням обсягів виробництва і впровадженням на підприємствах природоохоронних заходів, встановлених умовами дозволів на викиди та регіональними природоохоронними програмами, а збільшення – зі збільшенням обсягів виробництва.

У 2018 році фахівцями ДУ «Запорізький ОЛЦ МОЗ України» проводився моніторинг за станом атмосферного повітря у 15 містах та 23 сільських населених пунктах області шляхом підфакельних досліджень в зоні впливу джерел викидів промислових підприємств та автомобільного транспорту у місцях проживання та відпочинку населення.

Впродовж 2018 року лабораторіями ДУ «Запорізький ОЛЦ МОЗ України» проведено 12 272 дослідження атмосферного повітря (у 2017 р. – 12 399), у 2,85 % виявлені перевищення гранично - допустимих концентрацій (у 2017 році вказані перевищення складала 3,3 %). У тому числі в міських поселеннях проведено 9 666 досліджень атмосферного повітря, в 3,6 % виявлені перевищення граничнодопустимих концентрацій, у сільських поселеннях проведено 2 606 – в 0,1 % виявлені перевищення граничнодопустимих концентрацій.

За вказаний період у м. Запоріжжя оцінка впливу на здоров'я людини стану атмосферного повітря проводилася у 60 умовно-фіксованих точках спостереження у житловій забудові міста по 22-х інгредієнтах. Проведено 1 191 лабораторно-інструментальне дослідження атмосферного повітря, з них не відповідало нормативним показникам 211 - 7,7% (у 2017 р.- 7,86 %). Протягом року перевищення гігієнічних нормативів в атмосферному повітрі реєструвались в межах від 1,1 до 2,9 ГДК та обумовлювалось такими показниками: пил (32,7 % від загальної кількості відхилень), фенол (34,6 %), сірководень (22,3 %), сірковуглець (7,1 %), азоту діоксид (3,3 %).

Багаторічний моніторинг якості атмосферного повітря свідчить про стабільно високе його забруднення як на межі санітарно-захисних зон, так і в житлових районах.

Основною причиною забруднення атмосферного повітря м. Запоріжжя залишаються застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства і які не можуть забезпечити дотримання сучасних гігієнічних нормативів.

Запоріжжя – єдине місто в області, де проводяться дослідження стану атмосферного повітря по постах спостереження забруднення.

Водокористування

Водний фонд Запорізької області складають ріка Дніпро, розташовані на ній Каховське та Дніпровське водосховища з об'ємами води в них відповідно 18,2 і 3,3 км³, 3 середніх, 62 малих річки (довжиною більше 10 км), на яких створено 28 водосховищ та 1205 ставків.

Середній багаторічний обсяг поверхневого стоку р. Дніпро, що транзитом проходить по території області, складає 53,0 км³/рік. Загальний обсяг поверхневого стоку, що формується в межах області, сягає 0,425 км³/рік, в маловодний рік 75% забезпеченості – 0,252 км³/рік, в дуже маловодні роки 95 % забезпеченості 0,106 км³/рік. Фактична водність малих і середніх річок області у 2016 - 2018 роках була дещо нижчою від норми, в основному визначалась природними факторами і склала 0,339 км³/рік.

Експлуатаційні запаси підземних вод складають 302,669 тис. м³/добу.

У 2018 році із природних водних об'єктів області забрано 1260,0 млн м³ води, з них:

з поверхневих джерел 1214,0 млн м³;

з підземних джерел 45,78 млн м³;
та використано 1199,0 млн м³ води.

Основним джерелом водопостачання є р. Дніпро – обсяг забору води сягає 96,3 % від загального по області.

Динаміка загального обсягу забору, використання та скиду зворотних вод по області, в першу чергу, залежить від найбільшого користувача водних ресурсів ВП «Запорізька ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», який працює на прямотоці. У звітному році підприємством для виробництва електроенергії забрано з Каховського водосховища 848,034 млн м³ свіжої води, що складає 67,3 % від загального забору води по області.

У 2018 році з підземних джерел забрано 45,78 млн м³, у тому числі 15,86 млн м³ шахтно - кар'єрних вод. Для задоволення потреб населення та галузей економіки з підземних водоносних горизонтів у звітному році використано 24,90 млн м³, що складає 1,98 % від загального забору води по області.

Найбільш водоемкими галузями економіки області є:

електроенергетика - використано 853,2 млн м³ води, що складає 71,1 % загального обсягу використаної води;

сільське господарство (з врахуванням потреби у в зрошенні) – відповідно 160,8 млн м³ та 13,4 %;

металургія – відповідно 98,79 млн м³ та 8,2 %;

житлово-комунальний сектор – відповідно 70,89 млн м³ та 5,9 %;

машинобудування – відповідно 6,6 млн м³ та 0,6 %;

харчова промисловість - 3,060 млн м³ та 0,2 %.

Основні показники використання і відведення води, млн. м³

Таблиця 5

Показники	1990	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018
Забрано води з природних водних об'єктів – всього	4699,0	1815,2	1115,0	1132,0	1181,0	1094,0	1218,0	1260,0
Спожито свіжої води (включаючи морську), з неї на	4598,0	1702,0	1076,0	1099,0	1150,0	1081,0	1226,0	1199,0
виробничі потреби	3603,0	1362,0	864,3	918,6	986,9	924,4	1043,0	973,5
побутово-питні потреби	226,0	175,0	138,3	105,7	71,35	69,52	65,53	66,28
зрошення	690,0	137,5	34,1	32,49	67,72	85,98	112,9	153,0
сільськогосподарські потреби	82,0	25,8	4,9	3,73	1,95	0,60	0,539	0,146
ставково-рибне господарство	8,3	8,3	44,1	38,25	71,36	68,28*	69,47*	56,27*
Втрати води при транспортуванні	95,0	80,0	70,8	65,68	65,79	68,17	67,93	60,20
Загальне водовідведення, з нього	3671,0	1411,0	886,9	863,2	954,7	873,3	980,1	911,6

у поверхневі водні об'єкти	3587,0	1385,4	863,7	838,05	930,4	849,36	956,1	888,4
у тому числі								
забруднених зворотних вод	168,0	299,4	498,0	72,66	70,04	64,3	64,17	65,95
з них без очищення	61,0	76,9	346,00	4,29	2,06	1,46	0,384	0,370
нормативно очищених	161,0	4,0	17,9	60,99	50,82	48,06	44,81	45,01
нормативно чистих без очистки	3258,0	1082,0	347,7	704,4	809,6	737,0	847,1	777,2
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	7339,0	9995,7	10021,0	9931,5	9722,0	8100,2	8906,1	8765,7
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	61,5	86,2	90,2	94,49	94,53	94,01	94,27	94,25
Потужність очисних споруд перед скиданням до водного об'єкта	437,0	383,7	366,1	406,7	393,2	393,3	392,2	395,4

Протягом 2018 року в поверхневі водні об'єкти області було відведено 888,4 млн. м³ зворотних вод, з них:

нормативно очищених – 45,01 млн м³;

без очищення – 0,370 млн м³

недостатньо-очищених – 65,58 млн м³

нормативно чистих без очищення – 777,2 млн м³.

Загальна потужність очисних споруд Запорізької області складає 417,3 млн м³, в тому числі перед скидом у водні об'єкти 395,4 млн м³.

Не зважаючи на достатню потужність очисних споруд для забезпечення очищення стічних вод до нормативних показників, 59,4 % від загального обсягу стічних вод, що потребують очищення, були відведені до водних об'єктів як недостатньо-очищені. Причиною неякісної очистки зворотних вод є застарілі технології очищення стічних вод, фізична та моральна зношеність обладнання, несвоєчасне проведення поточних та капітальних ремонтів, відсутність дієвих економічних стимулів для будівництва нових очисних споруд в промисловому секторі, відсутність коштів на оновлення, розширення та підтримання в належному стані очисних споруд в житлово-комунальному господарстві.

Забезпечують очищення стічних вод очисні споруди міст Запоріжжя, Токмак, Вільнянськ, Гуляйполе та смт Новомиколаївка.

У решті населених пунктів проблема очистки госпобутових стічних вод до нормативних показників практично не розв'язана, а в таких районних центрах, як: смт Розівка, Приазовське та Велика Білозерка очисні споруди та мережі каналізації взагалі відсутні.

Екологічний стан Азовського моря

Азовське море є унікальним водним об'єктом і являє собою мілководне водоймище з максимальною глибиною до 13,5 м. Для Азовського моря характерний специфічний гідрологічний режим, що обумовлено його ізолюваністю, мілководністю, великим припливом річкових вод, обміном води з Чорним морем, солоність води якого значно більше солоності води Азовського моря. Для морської води характерно відносно швидке нагрівання і охолодження по всій глибині, а також її перемішування, що зумовлює вирівнювання температури і солоності.

Період 2009-2012 років став початком чергового циклу підвищення солоності моря, в 2017 році солоність північної частини Азовського моря досягла своїх максимальних значень – в середньому 13,8 ‰.

З ростом солоності вод Азовського моря було відзначено зниження видового різноманіття прісноводно-солонуватих видів і збільшення кількості морських видів.

У 2017 році у зв'язку з підвищенням солоності моря видове різноманіття пелагічних безхребетних було представлено невеликою кількістю солоновато-водних видів.

Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

Запорізька область відноситься до найбільш антропогенно змінених регіонів. Не зважаючи на постійне збільшення площі природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ), його частина в загальній площі території області не в повній мірі відповідає міжнародним стандартам та стратегії планування території. Внаслідок надмірної розораності ґрунтів (понад 86 % території області), в області значно ускладнилися умови забезпечення територіальної єдності ділянок з природними ландшафтами, що ускладнює просторові процеси біологічного обміну на ценотичному та генетичному рівнях, притаманні живій природі. Потужний промисловий і сільськогосподарський потенціал, з одного боку, сприяв розвитку господарської діяльності в області, а з іншого – запустив процеси регресу і навіть деградації природних екосистем. У зазначених умовах невідкладним завданням є відновлення екологічного балансу регіону. Відновити екологічний баланс регіону можливо шляхом збереження цінних і типових компонентів ландшафтного та біологічного різноманіття, земель з малозміненими природними ландшафтами, головним чином, природних для нашого регіону степових екосистем, забезпечення необхідних умов для відновлення їх ключових компонентів, а також достатнім простором природних середовищ.

Збереження місць оселення та зростання видів тваринного і рослинного світу, шляхів міграції тварин і рослин має забезпечити поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду у єдину територіальну схему – регіональну екологічну мережу (фрагмент національної екологічної мережі),

яка інтегруватиметься в загальнодержавну та всеєвропейську Смарагдову мережу.

Ключовим підходом до збереження біологічного різноманіття на всіх його рівнях (видовому, популяційному, ценотичному, генетичному) – є збереження різноманіття місць мешкання і життєздатних популяцій, що, в свою чергу, покладено в основу концепції екологічної мережі.

Основною метою створення екомережі є визначення складових територій, які поєднуються між собою в екологічні коридори та утворюють формування територіально єдиної системи природних територій, яка побудована для забезпечення можливості природних шляхів міграції та поширення видів рослин і тварин. При цьому, національна екологічна мережа має відповідати вимогам її функціонування у Всеєвропейській екологічній мережі та виконувати провідні функції щодо збереження біологічного різноманіття.

Динаміка збільшення площі природно-заповідного фонду

Таблиця 6

Показники	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду	337	342	345	347	347
Площа природно-заповідного фонду, тис. га	124,242	124,657	124,970	125,056	125,068
Площа природно-заповідного фонду, у % від загальної площі області	4,57	4,58	4,6	4,6	4,6

Земельні ресурси і ґрунти

За останні роки в області відбулися незначні зміни в складі земельних угідь.

*Динаміка структури земельного фонду області**

Таблиця 7

Основні види земель та угідь	2015 рік	
	Всього, га	% до загальної площі території
Загальна територія, у тому числі	2718290,0824	100
1. Сільськогосподарські угіддя, з них:	2241615,8459	82,5
- рілля	1903576,8601	70,0
- перелоги	-	-
- багаторічні насадження	38679,7785	1,4
- сіножаті і пасовища	299359,2073	11,0
2. Ліси і інші лісовкриті площі, з них:	119294,5314	4,4
вкритих лісовою рослинністю	110280,1181	4,1
3. Забудовані землі	95683,3974	3,5
4. Відкриті заболочені землі	7228,4431	0,3
5. Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (піски, яри, землі, зайняті зсувами, щебенем, галькою, голими скелями)	23196,4469	0,9
6. Інші землі	231271,4177	8,5

Основні види земель та угідь	2015 рік	
	Всього, га	% до загальної площі території
Усього земель (суша)	2543350,0369	93,6
Води (території, що покриті поверхневими водами)	174940,0455	6,4

* дані наведені за станом на 01.01.2016, які надано Головним управлінням Держгеокадастру у Запорізькій області. У зв'язку з відсутністю фінансування робіт по виконанню спеціальних зйомок і обстежень земель на території Запорізької області з Державного бюджету України оновлення даних щодо структури земельного фонду області не здійснювалося

Земельному фонду області притаманна певна двоїстість: з одного боку, в її ґрунтовому покриві переважають родючі чорноземні ґрунти, з другого – процеси деградації ґрунтів охоплюють практично всю її територію. В цьому важливу роль відіграють фактори, що пов'язані з використанням земель.

Використання деградованих та малородючих ґрунтів, безпідставно включених до складу орних земель, завдають щорічно збитків, оскільки виробничі витрати на них не компенсуються отриманими врожаями. Крім того, наносяться не виправні збитки екологічного характеру за рахунок змиву родючого шару ґрунту. Втрати від ерозії вимірюються десятками мільйонів гривень на рік, знищуються найродючіші шари ґрунту та його найважливіша складова – гумус.

В Запорізькій області по даних земельного обліку налічується 76,5141 тис. га земель сільськогосподарського призначення, що потребують консервації.

Надмірна розораність території погіршує екологічні умови та можливості саморегулювання агроландшафту, знижує активність ґрунтоутворюючих процесів та природної родючості ґрунтів, посилює їх ерозію.

За останні 35 років площа еродованих земель збільшилась на 25,2 %. На теперішній час водною ерозією охоплено 35,5 %, а вітровою – більш ніж 90 % площі сільськогосподарських угідь (в роки з пиловими бурями практично вся територія області піддається дії вітрової ерозії).

Найбільш піддані водній ерозії Гуляйпільський, Запорізький, Новомиколаївський, Більмацький, Кам'янсько-Дніпровський райони; вітровій – Веселівський та Михайлівський райони. Одночасно водній та вітровій ерозії найбільш піддані Приморський та Бердянський райони.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси області є сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт, гірничодобувна промисловість.

Природнокліматичні умови, а також нераціональне використання сільськогосподарських земель збільшує площу деградованих ґрунтів. Ерозія, засолення, осолонцювання, ущільнення, підтоплення, порушення, зсуви – всі ці види деградації земель характерні для області.

З метою попередження небезпечного підняття рівнів ґрунтових вод, своєчасного виявлення та усунення причин розвитку процесів підтоплення та

визначення ділянок, що потребують першочергового виконання робіт по захисту від підтоплення, вкрай необхідним є організація та постійне функціонування системи моніторингу рівня ґрунтових вод на урбанізованих територіях міст і селищ, що сприятиме ефективному використанню обмежених фінансових ресурсів. Через відсутність фінансування моніторинг не ведеться. Мережа режимно-спостережувальних свердловин на урбанізованих територіях практично відсутня.

Відходи

Запорізька область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості: 45 % від загальної кількості виробленої продукції в області займає продукція металургії та оброблення металу, 20 % – виробництво та розподілення електроенергії, газу, тепла, води.

Виробнича діяльність підприємств пов'язана з утворенням відходів I–IV класів небезпеки. Так, Запорізька область замикає п'ятірку регіонів з найбільшим показником утворення відходів.

Масштабність ресурсного використання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання.

Найбільшу частку утворення відходів I–IV класів небезпеки за категоріями матеріалів у 2018 році складають:

осад промислових стоків – 403,6 тис. т;

відходи чорних металів – 42,2 тис. т;

відходи тваринного походження та змішані харчові відходи – 49,7 тис. т;

відходи рослинного походження – 84,6 тис. т;

тваринні екскременти, сеча та гній – 78,6 тис. т;

побутові та побідні відходи – 294,6 тис. т;

мінеральні відходи будівництва та знесення об'єктів, у т.ч. змішані будівельні відходи – 276,3 тис. т;

інші мінеральні відходи – 667,2 тис. т;

відходи згорання – 3307,0 тис. т.

Утилізовано 3325,9 тис. т відходів та видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти – 1568,1 тис. т відходів.

Основні показники поводження з відходами I–IV класів небезпеки

Таблиця 8

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018 (попередні дані)
Утворилося	5155,6	5463,3	5040,8	5129,8	5294,5
у тому числі: відходи I–III класів небезпеки	16,6	19,0	16,0	17,5	18,3
Спалено	91,6	116,1	79,2	57,2	52,4
Утилізовано	1623,0	2623,1	2887,8	2705,5	3325,9
Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	2035,0	1941,9	1790,9	1946,6	1568,1

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018 (попередні дані)
Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у спеціально відведених місцях чи об'єктах (місця видалення відходів) на кінець звітного року	156351,9	160034,8	162288,7	165347,9	

З року в рік спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, так у 2015 році цей показник склав 50 %, у 2016 р. – 58,86 %, у 2017 р. – 59,4 %, а у 2018 р. – 63,8 %. Це обумовлено збільшенням відсотку відходів, які використовуються як вторинні матеріали.

На сьогодні в області особливо гостро постає проблема поводження з твердими побутовими відходами, виникнення і ліквідації несанкціонованих звалищ відходів.

Роботу з підтримання санітарного стану території, організації збору побутових відходів, виявлення та ліквідації стихійних звалищ проводять комунальні та приватні підприємства, сільські та селищні ради із залученням суб'єктів підприємницької діяльності, що провадять господарську діяльність на підпорядкованій території.

Отже, основною екологічною проблемою регіону залишається забруднення поверхневих водних об'єктів неочищеними і недостатньо очищеними зворотними водами підприємств металургійного комплексу та житлово-комунальної галузі.

Розгалужена структура промислових виробництв, що потребує значних затрат енергії та природних ресурсів, в комплексі з застарілим обладнанням, яке, в більшості випадків, не підлягає модернізації, є основною причиною значних обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря для Запорізької області. Повітряохоронні заходи, що проводяться підприємствами забруднювачами, мають локальний характер і не дозволяють досягти прийнятного екологічного ефекту, достатнього для поліпшення якості повітря області. У зв'язку з цим, для регіону життєво необхідною є модернізація промисловості, а саме металургії та енергетики. Також необхідно створювати та розширювати існуючу мережу підприємств з виробництва відновлювальних джерел енергії.

Враховуючи наявність в області великих обсягів накопичених відходів, відсутність потужностей для їх знешкодження чи утилізації, а також місць для їх видалення, основними пріоритетами в сфері поводження з відходами в області є скорочення обсягів розміщених відходів, забезпечення екологічно безпечного поводження з ними та своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів.

Збереження цінних і типових компонентів ландшафтного та біологічного різноманіття шляхом їх заповідання дає змогу відновити екологічний баланс регіону, а саме природні ландшафти, головним чином, природних для нашого регіону степових екосистем, забезпечення необхідних умов для відновлення їх ключових компонентів, а також достатнім простором природних середовищ.

Збереження місць оселення та зростання видів тваринного і рослинного світу, шляхів міграції тварин і рослин має забезпечити поєднання територій та об'єктів природно-заповідного фонду у єдину територіальну схему – регіональну екологічну мережу (фрагмент національної екологічної мережі), яка інтегруватиметься в загальнодержавну та всеєвропейську Смарагдову мережу.

Здоров'я населення

Для Запорізької області характерний високий рівень захворюваності населення за певними класами хвороб – зокрема, новоутвореннями та хворобами органів дихання, вродженими аномаліями, що підтверджує порівняння із загальноукраїнськими показниками. Зазначене потребує активізації профілактичних заходів саме за цими напрямками.

У рамках Проєкту Світового банку «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей на 2015 – 2019 роки» кошти Світового банку спрямовуються на зміцнення та розвиток первинної медико-санітарної допомоги у Запорізькій області для покращення ситуації з профілактики, ранньої діагностики та лікування серцево-судинних захворювань та вдосконалення медичної допомоги хворим з хворобами системи кровообігу у Запорізькій області.

З метою підвищення поінформованості населення стосовно хронічних неінфекційних захворювань, факторів ризику їх виникнення та профілактики, наказом Департаменту охорони здоров'я облдержадміністрації від 28.12.2017 № 1315 «Про організацію роботи «Школи здоров'я» у закладах охорони здоров'я області» організовано «Школи здоров'я», затверджено примірне положення та анкети для пацієнтів щодо здорового способу життя.

Захворюваність населення за класами хвороб, на 100 тис. населення, 2017¹⁰

Таблиця 9

	Усі захворювання	Деякі інфекційні паразитарні хвороби	Новоутворення	Хвороби ендокринної системи, розладу харчування, порушення обміну речовин	Розлади психіки та поведінки	Хвороби системи кровообігу	Хвороби органів дихання	Уроджені аномалії (вади розвитку), деформації і хромосомні порушення
Запорізька	58462	2512	883	746	297	2943	29389	104
Україна	62895	2222	865	928	302	4208	28445	111

Медичними працівниками закладів охорони здоров'я області постійно проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота з пацієнтами, в тому числі і в «Школах здоров'я», та профілактичні огляди населення для виявлення артеріальної гіпертензії, надлишкової ваги. Сформовано групи ризику щодо розвитку та поширення серцево-судинних та судинно-мозкових захворювань.

Пацієнти, що раніше не спостерігалися, взяті на диспансерний облік лікарями центрів ПМСД. Знання, отримані під час зустрічі з медичними працівниками, перевіряються за допомогою опитувальників факторів ризику серцево-судинних захворювань.

У Запорізькій області вироблено системний підхід у перкутанній реперфузійній терапії (первинне стентування) та впроваджено в КУ «Обласний медичний центр серцево-судинних захворювань» Запорізької обласної ради для хворих з гострим коронарним синдромом, які своєчасно доставляються службою екстреної медичної допомоги, в першу чергу мешканців районів області з нетривалим транспортуванням. Крім цього, в області працює система догоспітального застосування фібринолітиків хворим з гострим коронарним синдромом зелевацією ST на рівні екстреної медичної допомоги та на вторинному рівні надання допомоги в містах та районах з тривалим терміном транспортування, частково з подальшою перкутанною ангіопластиком інфарктної артерії.

У 2019 році планується відкриття другого реперфузійного центру для надання медичної допомоги населенню Запорізької області.

Проблемні аспекти:

високий рівень захворюваності населення за певними класами хвороб зокрема, новоутвореннями та хворобами органів дихання, вродженими аномаліями;

У Запорізькій області створено 5 госпітальних округів: Запорізький, Бердянський, Мелітопольський, Пологівський та Василівський (розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.03.2017 № 201-р «Про затвердження переліку та складу госпітальних округів Запорізької області»), до них входять і об'єднані територіальні громади. Госпітальними радами вищезазначених госпітальних округів визначені багатопрофільні лікарні інтенсивного лікування, які потребують дооснащення необхідним медичним та технологічним обладнанням, автотранспортом. Існує також проблема щодо незадовільного стану доріг.

залишаються проблеми щодо матеріально-технічного забезпечення закладів охорони здоров'я: комп'ютерною та оргтехнікою, широкосмуговим доступом до мережі Інтернет, заміни санітарного транспорту;

укомплектованість штатних лікарських посад в цілому по області є стабільно низькою, особливо щодо закладів охорони здоров'я у сільській місцевості, в області постійно налічується кількість АЗПСМ, не укомплектованих жодним лікарем;

незорієнтованість медичної інфраструктури на реалізацію системної моніторингової і профілактичної роботи з протидії характерним для регіону захворюванням: новоутворень, вроджених аномалій, а також пов'язаним із забрудненням повітря та питної води, що призводить до високого рівня смертності населення.

IV. Характеристика стану довкілля, за умови прийняття Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року

Поєднання зусиль, спрямованих на заохочення економічного зростання регіону із зусиллями, спрямованими на пом'якшення несприятливого впливу на довкілля, забезпечуватиме розвиток регіону, для якого є важливою якістю життя нинішнього та майбутніх поколінь.

Оперативна ціль 1.1. Збереження та розвиток людського потенціалу

Людський потенціал регіону – це накопичений населенням регіону запас фізичного і морального здоров'я, загальнокультурної та професійної компетентності, творчої, підприємницької та громадянської активності, що реалізуються в різноманітних сферах життєдіяльності.

Створення в регіоні відповідних умов для реалізації людського потенціалу у кожній із зазначених сфер дозволить ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання регіонального розвитку.

Очікувані результати:

трансформація системи охорони здоров'я, що забезпечить якісну, ефективну, доступну медичну допомогу всім верствам населення;

зростання середньої тривалості життя, зокрема за рахунок зниження темпів розповсюдження та смертності від ускладнень серцево-судинних, судинно-мозкових захворювань, онкологічних та соціально-небезпечних хвороб;

зниження показників перинатальної, немовлячої та дитячої смертності, відсутність материнської смертності;

покращення демографічної структури населення;

модернізація освітньої інфраструктури, підвищення якості освіти у регіоні;

впровадження форм інклюзивної освіти;

удосконалення системи професійно-технічної освіти відповідно до вимог ринку праці в регіоні;

подолання дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили на ринку праці області;

зростання рівня зайнятості населення (зокрема, серед молоді) та рівня доходів;

розвиток освіти «срібного віку» задля забезпечення освітніх та інформаційно-комунікаційних потреб людей похилого віку;

популяризація здорового способу життя серед населення області;

збереження та розширення інфраструктури та кадрового потенціалу у сфері фізкультури та спорту;

зростання громадської активності та патріотизму молоді, розширення можливостей для її інтелектуального та творчого розвитку.

Оперативна ціль 1.2. Створення умов для зростання добробуту, комфортного та безпечного проживання мешканців

Комфортне і безпечне середовище життєдіяльності, яке визначається рівнем захищеності життєво важливих інтересів особи, є запорукою уникнення міграційних настроїв у громаді та ексклюзії окремих груп населення, активного включення мешканців в соціально-економічні відносини в регіоні, що забезпечить стале зростання кожної окремої громади та регіону загалом.

Поряд з цим, зростання рівня добробуту мешканців Запорізької області, забезпечення комфорту та безпеки їх проживання вимагає подолання низки ризиків, пов'язаних із:

недостатньою ефективністю системи соціального захисту та низьким рівнем охоплення соціальними послугами осіб, які їх потребують, відсутністю превентивних механізмів щодо попередження основних ризиків у сфері соціального захисту та поглиблення проблем бідності населення;

наявністю проблем з доступом осіб з інвалідністю до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту;

недостатньою забезпеченістю населення області якісними житлово-комунальними послугами (близько 90 % території регіону має недостатнє забезпечення водними ресурсами; рівень забезпеченості житлових будівель у сільських поселеннях природним газом – 42,4 % при середньодержавному значенні – 53,8 %);

нижчою забезпеченістю житловим фондом, зокрема якісним, сільського населення, що є одним із чинників вищих темпів скорочення чисельності населення на сільських територіях;

необхідністю розширення спектру послуг, що надаються через Центри надання адміністративних послуг, підвищенням територіальної доступності таких послуг;

необхідністю: зменшення кількості дітей та сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, наповненості інтернатних закладів дітьми; забезпечення належних умов для виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у сімейному чи наближеному до сімейного оточення;

низьким рівнем просвітницької діяльності з питань гендерної рівності, запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі.

Окреслені проблеми особливо актуалізувались для Запорізької області з огляду на її територіальну близькість до зони збройного конфлікту з Російською Федерацією на сході країни, що обумовлює наявність значної

кількості внутрішньо переміщених осіб, які, як правило, потребують соціального захисту, забезпечення житлом, працевлаштування, користуються послугами соціальної інфраструктури регіону тощо, а також числа учасників військових дій та членів їх сімей, які потребують медикосоціального супроводу.

Очікувані результати:

розширення та надання спектру соціальних послуг, впровадження новітніх технологій та інноваційних моделей соціальної роботи;

розвиток інфраструктури соціального захисту;

підвищення рівня доступності публічних та інфраструктурних об'єктів для людей з особливими потребами;

модернізація водопровідно-каналізаційного господарства, підвищення ефективності та надійності його функціонування;

підвищення забезпеченості населення регіону газопостачанням та якісною питною водою;

оновлення житлового фонду регіону;

підвищення якості та доступності адміністративних послуг для мешканців регіону;

максимальне забезпечення дітей, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки;

формування гендерної культури та усунення гендерних стереотипів у суспільстві;

запобігання домашньому насильству, надання допомоги та захисту постраждалим особам;

модернізація системи цивільного захисту та посилення громадської безпеки в регіоні

Оперативна ціль 1.3. Забезпечення розвитку регіону, бізнесу, громади, особи

Визначальною особливістю процесів розробки та реалізації Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року є високий рівень інклюзивності. Інклюзивність стратегічного управління регіональним розвитком передбачає максимальне залучення до вирішення проблем розвитку регіону чи громади усіх верств та груп населення, посилення взаємодії органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу, громадських організацій в процесі визначення пріоритетів та імплементації розробленої Стратегії. Інклюзивний розвиток регіону акцентує на тому, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства.

Використання такого підходу дозволить:

максимально повно використати соціально-економічний потенціал усіх суб'єктів економіки регіону для досягнення обраних стратегічних цілей;

активізувати процес створення та розвитку інституцій громадянського суспільства (громадських організацій, професійних спілок, органів

самоорганізації населення тощо), посилення громадського контролю за функціонуванням органів управління та підприємницьких структур;

налагодити відкритий діалог органів влади із бізнесом, громадськими організаціями підприємців, який забезпечується діяльністю обласної координаційної ради з питань розвитку підприємництва та Запорізької регіональної ради підприємців;

сформуванню передумови для підвищення якості підприємницького середовища регіону та детінізації економіки, забезпечення ефективності діяльності інфраструктури підтримки підприємництва;

підвищити зацікавленість усіх сторін – органів влади, місцевого самоврядування, бізнесу, громадських організацій – у результативності регіонального розвитку.

Очікувані результати:

стимулювання громадської активності;

сприяння формуванню партнерських відносин органів влади, місцевих рад, бізнесу та громадян у вирішенні питань регіонального та місцевого значення;

удосконалення процедур та усталення практики участі громадськості у формуванні і реалізації регіональної політики;

здійснення громадського контролю за діяльністю органів публічної влади та підприємницьких структур;

делегування інститутам громадянського суспільства окремих повноважень щодо реалізації заходів регіональної політики та надання соціальних послуг (соціальне замовлення).

Стратегічний пріоритет розвитку економіки Запорізької області до 2027 року на засадах конкурентоспроможності в національному та глобальному просторі є одним з найважливіших напрямів проривного суспільного розвитку регіону, адже найперше визначає можливості оптимізації структури економіки, промислового виробництва та розвитку області на основі смарт-спеціалізації, підвищення експортного потенціалу ключових секторів економіки, модернізації та переоснащення техніко-технологічної бази промислового виробництва, розвитку наукомістких, енерго- та екологоефективних і високотехнологічних промислових виробництв із зростаючою економічною і соціальною віддачею, а у підсумку – розширення ринків збуту для вітчизняної продукції.

Смарт-спеціалізація полягає у виявленні та реалізації унікального для кожного регіону потенціалу економічного розвитку, заснованого на його специфічних конкурентних перевагах. Обґрунтована смарт-спеціалізація регіону здатна достатньо швидко активізувати якісні структурні економічні трансформації та підвищити конкурентоспроможність економіки регіону у національному та глобальному просторі. Крім цього, імплементація принципів смарт-спеціалізації при виборі пріоритетних сфер економічної діяльності в

регіоні відкриває можливості залучення коштів європейських структурних та інвестиційних фондів для стимулювання розвитку обраних сфер.

Стратегія смарт-спеціалізації є актуальною для досягнення сталого зростання, сприяючи переходу до ресурсозберігаючої економіки, створюючи конкурентні переваги на внутрішніх та зовнішніх ринках; підтримуючи структурні зміни, пропонуючи нові та кращі робочі місця та соціальні інновації. Смарт-спеціалізація дає можливість розблокувати регіональний потенціал для структурних і технологічних змін, а також промислової модернізації на інноваційних засадах.

Оперативна ціль 2.1. Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах

Запорізька область є одним з найбільш розвинених промислових регіонів України із високим виробничим та експортним потенціалом. За обсягом реалізованої промислової продукції регіон у 2018 році посідає третє місце в Україні (після Дніпропетровської та Донецької областей). Частка промисловості Запорізької області у 2018 році склала 8,4 % у загальних обсягах реалізованої продукції промисловості України.

Структура промисловості Запорізької області є висококонцентрованою, близько 40 % у ній припадає на металургію та понад 21 % на постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Такий сегмент, як машинобудування (майже 13 %) (за умови вибору інноваційного вектору розвитку!) у перспективі дозволить набути статусу високотехнологічного смарт-регіону та отримати міжгалузевий мультиплікативний ефект.

Попри позитивні акценти на переробну промисловість для промисловості Запорізького регіону існують значні ризики в частині консервування старопромислової структури низькотехнологічних укладів, тобто нарощення виробництва ресурсо- та енергоємної продукції з низьким ступенем переробки. Зміна зазначених тенденцій вимагає перегляду промислової політики держави і регіону та стимулювання високотехнологічних індустрій, які базуються на потужному інвестиційному, технологічному та інноваційному ресурсі.

У цьому напрямку індустріально-технологічний розвиток економіки регіону можливий завдяки підтримці видів економічної діяльності, які характеризуються високим інноваційним потенціалом та зростаючою віддачею (високою доданою вартістю), збільшенню і диверсифікації високотехнологічного експорту, формуванню регіональної інноваційної системи (наука – освіта – бізнес), сприянню реалізації проєктів у сфері екологічно безпечних та енергоефективних технологій.

Оцінюючи науково-дослідний та інноваційний потенціал області в розрізі видів та підвидів економічної діяльності, а також враховуючи розвиненість необхідної інфраструктури, потенціал суміжних галузей, інвестиційну привабливість тощо, основу для смарт-спеціалізації регіону у перспективі можуть сформувати такі види економічної діяльності:

виробництво ендопротезів з молібденового і титанового складів; електродвигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури; проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв; машин і устаткування для сільського та лісового господарства; двигунів та запчастин до гвинтокрилів.

На сьогодні в області однією з найбільших проблем є необхідність зменшення рівня енергоємності виробництва на основі реалізації енергозберігаючої моделі розвитку промисловості, що передбачає розширення використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, диверсифікацію енергопостачання, а також формування ефективної структури енергогенеруючих потужностей у промисловому виробництві. Отже, економіка регіону потребує оновлення на базі створення високоефективних високотехнологічних та наукомістких промислових підприємств, продукція яких буде конкурентоздатною як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

В області працюють підприємства традиційної генерації, які сумарно виробляють електроенергії майже 30 % від загального виробництва електричної енергії України. Крім того, одним з найважливіших перспективних напрямів розвитку Запорізької області є реалізація проєктів з використанням відновлюваних джерел енергії, зокрема, перспективними для будівництва вітроустановок є райони Приазовський, Приморський, Мелітопольський, Бердянський та Якимівський; також реалізуються проєкти будівництва сонячних електростанцій. Розвиток сфери відновлюваної енергетики визначений пріоритетним для держави – Енергетична Стратегія України до 2030 року.

Очікувані результати:

розвиток видів економічної діяльності, які визначені смарт-спеціалізацією регіону;

модернізація виробничих потужностей промислових підприємств, створення нових потенційно прибуткових, наукомістких та високотехнологічних промислових виробництв;

оптимізація структури промислового виробництва на базі розвитку тих видів діяльності, які здатні забезпечити підвищення експортного потенціалу економіки регіону;

підвищення інвестиційної привабливості регіону;

підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту виробленої продукції та наданих послуг;

зменшення рівня енергоємності виробництва на основі розширення використання нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, диверсифікації енергопостачання, оптимізації структури енергогенеруючих потужностей у промисловому виробництві;

покращення екологічної ситуації в регіоні на основі розвитку екологоефективних технологій промислового виробництва.

Оперативна ціль 2.2. Розвиток бізнес-екосистеми регіону

Формування сприятливої бізнес-екосистеми регіону є запорукою стабільного розвитку підприємництва та становлення конкурентоспроможної економіки регіону та держави загалом. Проте в регіональному рейтингу ведення бізнесу в 2018 році Запорізька область посіла 24 місце серед регіонів України, зокрема, низькими є позиції за показниками «сплати місцевих податків», «одержання дозволів на будівництво», «оформлення земельної ділянки». Сучасне інституційне середовище ведення бізнесу в регіоні уповільнює процеси створення нових суб'єктів господарювання.

До чинників розвитку бізнесу в регіоні належить ефективне функціонування інфраструктури підтримки підприємництва, а також мережі просторових форм інтеграції бізнесу. За станом на 01.01.2019 в області функціонувало: 6 бізнес-інкубаторів на базі вищих навчальних закладів; 2 бізнес-центри; 2 лізингових центри; 13 інвестиційних та 2 інноваційних фондів та кампаній; 16 бірж; 35 аудиторських фірм; 17 інформаційно-консультативних установ; 74 громадських об'єднання організацій підприємців; 1 фонд підтримки підприємництва. При цьому, лише незначна кількість з цих об'єктів мають досвід щодо впровадження інвестиційних проєктів, проєктів міжнародної технічної допомоги та програм розвитку підприємництва.

Для створення сприятливих умов (інституційної підтримки) ведення бізнесу в Запорізькій області передбачається: розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, системи інституцій залучення та супроводу інвесторів, в тому числі щодо інформаційного забезпечення інвестиційних процесів, міжнародної взаємодії; диверсифікація внутрішніх та зовнішніх джерел, форм інвестування в економіку регіону; розвиток організаційних (бізнес-організації, громадські об'єднання) та просторових форм інтеграції бізнесу (кластери, індустріальні, науково-технологічні парки, мережі, хаби); детінізація економіки та забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва до фінансових, трудових, земельних ресурсів; сприяння виходу суб'єктів бізнесу регіону на нові ринки.

Очікувані результати:

створення сприятливого регуляторного середовища підприємницької діяльності та інвестиційного клімату регіону;

розвиток інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу;

збільшення кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва;

підвищення інституційної спроможності органів виконавчої влади і місцевого самоврядування у питаннях інвестиційного супроводу;

залучення інвестиційного ресурсу у модернізацію діючих та формування нових виробничих високотехнологічних підприємств;

підвищення інвестиційного потенціалу реалізації перспективних проєктів на території області за рахунок різних джерел фінансування;

підвищення ролі малого і середнього бізнесу у створенні ВРП;

підвищення експортного потенціалу підприємницького сектору регіону;
налагодження взаємодії та кооперація підприємств на основі створення різних організаційних та просторових форм інтеграції бізнесу;
нарощення експортного потенціалу області та розширення кола торговельних партнерів.

Оперативна ціль 2.3. Нарощення туристично-рекреаційного потенціалу

У Запорізькій області зосереджений значний історико-культурний та туристичний потенціал, що робить територію області привабливою для розвитку різних видів туризму.

Відповідно Генеральної схеми планування території України Запорізька область частково належить до двох туристичних районів Дніпровсько-Запорізького та Азовського, які станом природних ресурсів та матеріальної бази, вагомістю екскурсійних об'єктів відносяться до групи районів міжнародного та державного значення з пріоритетним освоєнням.

Разом з тим, туристичний потік та перелік туристичних послуг у Запорізькій області розподілений нерівномірно. Так, кількість екскурсантів у м. Запоріжжя складає 73 % від загальної кількості по області. Більш відвідуваними, крім Запоріжжя, є міста Бердянськ, Мелітополь, Енергодар, Приморськ, а також Василівський та Якимівський райони. Основним курортно-рекреаційним ресурсом області є узбережжя Азовського моря, берегова лінія якого в межах області складає понад 300 км, але з них потенційнопридатними для рекреації є 198 км.

Поряд з історико-культурним та курортно-рекреаційним туризмом перспективним для регіону є зелений туризм. Для розвитку туристичних продуктів сфери зеленого агротуризму реалізуються проекти, які спрямовані на покращення кваліфікації працівників малого та середнього підприємництва сфери агротуризму. Тому відпрацьовані моделі, управлінські інструменти та методи за підтримки міжнародних партнерів, грантових проектів допомагають підвищити конкурентоспроможність відповідної галузі та розвивати нові напрямки.

Проте високий рівень тінізації бізнесу у сфері туризму загрожує втратами фінансового ресурсу бюджетів територіальних громад і регіону загалом через недоотримання податків та платежів. Надалі залишається порівняно низький рівень якості послуг як в частині розміщення туристів, так і в інших видах послуг. Це ускладнюється нерозвиненістю або відсутністю систем прісного водозабезпечення практично по всьому узбережжю, централізованих інженерних комунікацій, централізованих мереж каналізації, очисних споруд господарсько-побутових стічних вод, що стримує можливості розвитку туризму у приморських територіях області.

Досягнення операційної цілі буде забезпечено шляхом подолання означених проблем та через стимулювання розвитку сфери культури і мистецтва та збереження історико-культурної спадщини, розвитку

туристичної індустрії, різноманітних туристичних продуктів регіону та рекреаційно-курортної зони Приазов'я.

Очікувані результати:

підвищення конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту на внутрішньому туристичному ринку;

покращення туристично-рекреаційної й курортної інфраструктури;

створення нових туристичних продуктів та підвищення якості існуючих;

збільшення обсягів наданих туристичних послуг, створення нових туристичних маршрутів;

підвищення рівня інформованості про туристичний потенціал краю;

зростання потоку туристів, в тому числі іноземних;

створення сприятливих умов для розвитку перспективних тематичних напрямів туризму, зокрема, сільського (зеленого), історико-культурного, релігійного тощо;

підвищення іміджу області серед мешканців України та іноземних громадян.

Оперативна ціль 2.4. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів

Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури має важливе значення для ефективного функціонування економіки, а саме виступає важливим фактором формування сукупного попиту (з логістичними системами пов'язано отримання 20-30 % валового національного продукту промислово-розвинених країн), збільшення обороту оптової та роздрібною торгівлі, підвищення інвестиційної привабливості територій, а також несе в собі позитивні ефекти, які полягають у зниженні впливу відстані між регіонами, забезпеченні інтеграції національного ринку та зниженні вартості транспортування на ринки інших країн та регіонів.

Визначена операційна ціль дасть змогу модернізувати транспортну систему Запорізької області (мережу автомобільних та залізничних шляхів, об'єкти морського, річкового, авіаційного та електротранспорту, зокрема: Запорізький міський електротранспорт, Запорізький аеропорт, Запорізький річковий порт та Бердянський морський торговельний порт), адже ефективні види транспорту, тобто високоякісні магістралі та залізниці, порти та аеропорти, сприятимуть не лише підвищенню доступності найменш розвинених населених пунктів до основних економічних процесів та послуг, але й послужать підприємцям гарантією своєчасного постачання своєї продукції та послуг на ринок, забезпечення безперервного потоку усіх необхідних логістичних операцій.

Внутрішні фактори, що зумовлюють конкурентні переваги регіону: значний потенціал для розвитку та розбудови летовищ та портів (у т.ч. річкового судноплавства), наявність аеропортів та посадкових майданчиків (зокрема, міжнародний аеропорт Запоріжжя, Бердянський аеропорт та злітно-посадковий майданчик «ШИРОКЕ»), діючі порти регіону – Запорізький

річковий порт та Бердянський морський торговельний порт, проходження через область міжнародного транспортного коридору.

Важливу роль у транспортній системі Запорізької області відіграє КП «Міжнародний аеропорт Запоріжжя», розташування якого дає можливість створення на його основі великого мультимодального логістичного центру з перевезення та зберігання вантажів з будівництвом вантажного терміналу. У завершальній стадії перебуває будівництво нового пасажирського терміналу. Зростання пасажиропотоків Запорізького аеропорту зумовлено співпрацею із великими світовими та українськими перевізниками, впровадженням новітніх технологічних засобів у роботі з пасажирами.

Територією регіону проходить р. Дніпро, по якій здійснюються, зокрема, вантажні перевезення через шлюзи греблі Дніпровської ГЕС із заходом суден («річка-море») до «Запорізького річкового порту» (13 вантажних причалів, вантажний і пасажирський термінали), що провадить перевалку наступних вантажів: руди, коксу, вугілля, металобрухту, металовиробів, добрив, глини, піску, феросплавів, бокситів тощо.

Стратегічне значення для регіону має також Бердянський морський торговельний порт, який є високомеханізованим транспортним підприємством, до складу якого входять 9 вантажних причалів, з них 8 причалів являються універсальними та можуть використовуватись для прийому та перевантаження генеральних вантажів (металоконструкція, обладнання тощо), навалювальних вантажів (руда, вугілля, хімічні та мінерально-будівельні вантажі, кокс тощо), насипних вантажів (зернові, продовольчі та ін.), наливних вантажів (світлі нафтопродукти), а також складування і зберігання вантажів.

Проте, існують чинники, які ускладнюють формування конкурентних переваг регіону: незадовільний стан автотранспортної інфраструктури (невідповідність міжнародним вимогам), низька пропускна здатність портів, обмежена пропускна здатність існуючих мостів через р. Дніпро та незавершеність будівництва нових.

За умови сучасної модернізації транспортно-логістичної інфраструктури, мережа діючих аеропортів та портів області може бути більш раціонально використана для розширення транспортної логістики регіону.

Отже досягнення операційної цілі буде забезпечено через нарощення потенціалу летовищ та портів (у т.ч. річкового судноплавства), а також інтеграції транспортної мережі та інфраструктури регіону в Транс'європейську опорну транспортну мережу (TEN-T).

Очікувані результати:

реконструкція, модернізація існуючих аеропортів та відновлення роботи непрацюючих;

покращення роботи річкового та морського портів, побудова нових;

покращення стану існуючих та будівництво нових об'єктів транспортної інфраструктури;

зняття навантаження з автомобільних і залізничних шляхів;
створення здорової конкуренції на ринку перевезень регіону;
створення передумов для інтеграції в інтермодальну логістичну схему;
зниження екологічного навантаження на навколишнє природне середовище;
підвищення економічного та соціального розвитку області та країни.

Одним із основних завдань регіональної політики є досягнення рівномірного та збалансованого розвитку територій, розвиток їх співробітництва, запобігання поглибленню соціально-економічних диспропорцій шляхом формування «точок зростання», активізації місцевої економічної ініціативи та зміцнення потенціалу сільської місцевості, забезпечення соціально-економічної єдності та рівномірності розвитку територій задля створення рівних умов для розвитку людини.

Водночас тенденції розвитку окремих районів, міст та створених територіальних громад у Запорізькій області є досить нерівномірними, а інколи і різноспрямованими. Швидші темпи розвитку міст та низки інших територій супроводжуються концентруванням в них фінансових ресурсів, місць прикладання праці та, відповідно, людського ресурсу, посиленням розриву між міськими та сільськими територіями, поглибленням територіальної розбалансованості економіки регіону. Така ситуація зумовлює нові виклики та загрози для розвитку регіону як цілісної господарської системи, особливо в соціально-просторовому вимірі.

Зважаючи на історичну сформовану систему розселення та розміщення промислового потенціалу по території регіону, Запорізька область має об'єктивні передумови для нерівномірного просторового розвитку і в економічному, і в екологічному, і в соціальному аспектах.

Найвагомішим викликом просторового розвитку є те, що активний розвиток м. Запоріжжя та ще кількох центрів не супроводжується стимулюванням економічної активності на суміжних територіях, що може призвести до розширення депресивних та проблемних територій. Натомість має місце надвисока техногенна навантаженість у м. Запоріжжя і м. Енергодар (територіальна концентрація викидів у атмосферне повітря - частка в загальному обсязі викидів – 97,2 %, при цьому в цих містах проживає близько 50 % населення області). Паралельно відбувається знелюднення північно-східних територій та поселень регіону, зокрема у Розівському, Гуляйпільському, Новомиколаївському та Більмацькому районах, під впливом економічних, соціальних, безпекових чинників.

Подолання цих проблем вимагає посилення ролі інструментів регулювання територіального розвитку та вироблення нових підходів до стимулювання економічної активності територіальних громад, зокрема у слаборозвинених районах, ефективного використання їх власного потенціалу у різних сферах діяльності. Адже розвиток регіону повинен бути гармонійним,

збалансованим та ефективним не тільки з економічної, а й з просторової точки зору.

Оперативна ціль 3.1. Стимулювання економічної активності територій регіону

Периферійні території регіону, зокрема малі міста та сільські поселення, характеризуються нижчим рівнем соціально-економічного розвитку у порівнянні з районними та обласними центрами, містами обласного значення. Це ускладнює реалізацію ефективної регіональної політики, у тому числі у сфері розвитку підприємництва, якості життя населення, налагодження внутрішньорегіональних зв'язків, стримує культурний розвиток. Розвиток економіки на периферійних територіях характеризується такими проблемами:

низька ділова активність і мала кількість суб'єктів підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, обмеженість підприємницьких ініціатив серед сільських жителів;

порівняно нижча ефективність фінансово-господарської діяльності представників малого та середнього підприємництва, зокрема через обмеженість їх інтелектуально-кадрового, матеріально-технічного та ресурсного забезпечення;

невелика кількість практик налагодження кооперації за участю малих та середніх підприємств. Для сільських територій розвиток кооперації забезпечить активізацію підприємницьких ініціатив, розвиток виробничої інфраструктури, організацію нових ринків;

низький рівень розвитку та ефективності функціонування інституцій підтримки бізнесу, відсутність належного дорожньо-транспортного сполучення, достатньої кількості об'єктів ринкової, фінансової, соціальної та інформаційної інфраструктури. Рівень розвитку інституційного середовища на периферійних територіях Запорізької області не відповідає сучасним вимогам та об'єктивним потребам суб'єктів господарювання. Якісні послуги щодо підтримки та обслуговування бізнесу, покращення доступу до ресурсів та ринків представники бізнесу можуть отримати лише в обласному та районних центрах, великих містах. На периферійних територіях відсутні бізнес-інкубатори, центри підтримки бізнесу, недостатньо використовується такий інституційний інструмент сприяння розвитку малого підприємництва як агенції регіонального чи місцевого розвитку;

погіршення соціально-економічного розвитку периферійних територій стимулює сільське населення, передусім молодь, до міграції у міста, де більш насичений ринок праці, розвинена інфраструктура і кращі умови для проживання. Цим ускладнюється формування та ефективне використання інтелектуально-кадрового потенціалу розвитку економіки у малих містах та сільських населених пунктах.

З метою подолання внутрішньорегіональних диспропорцій та стимулювання економічної активності в малих містах та сільських поселеннях регіону в Стратегії передбачається здійснення заходів із створення робочих

місць не лише у традиційному агровиробництві, але й у неаграрних сферах, зростання самозайнятості населення, створення сприятливого середовища для розвитку місцевих товаровиробників.

Очікувані результати:

зниження диспропорцій за рівнем соціально-економічного розвитку між територіями регіону;

створення додаткових робочих місць в сільській місцевості та стимулювання (мотивація) товаровиробників особистих селянських господарств до самозайнятості;

підвищення якості життя працездатного населення та залучення громадян до розвитку сільських територій через стимулювання їх ділової активності;

збільшення доходів індивідуальних домогосподарств;

підвищення якості трудових ресурсів у малих містах та на сільських територіях;

поширення неаграрних видів бізнесу у сільській місцевості;

зростання конкурентоспроможності товарів і послуг місцевого виробництва;

збільшення обсягів виробництва та реалізації продукції місцевих товаровиробників.

Оперативна ціль 3.2. Підтримка перспективних видів аграрно-промислового виробництва

Аграрно-промисловий комплекс – один із найбільших і важливих секторів економіки Запорізької області. Тут формується основна частина продовольчих ресурсів та майже три чверті роздрібного товарообігу, що має визначальний вплив на гарантування продовольчої безпеки як регіону, так і держави в цілому.

Основною зерновою культурою області є озима пшениця, питома вага якої в валовому виробництві в 2019 році склала 76 %. Провідною технічною культурою залишається соняшник (27 % в структурі посівних площ), що обумовлено високою рентабельністю вирощування цієї культури. Щороку збільшується площа посіву гороху, що позитивно впливає на родючість ґрунтів. В області 18 підприємств забезпечують товаровиробників високоякісним насіннєвим матеріалом.

Оскільки Запорізька область знаходиться у зоні ризикованого землеробства, то зрошення є важливою складовою. В області всього обліковується 240,7 тис. га зрошуваних земель. Щороку фактичний полив в області забезпечується лише на п'ятій частині цих земель.

Негативною тенденцією функціонування тваринництва в регіоні є скорочення поголів'я великої рогатої худоби, що зумовлено низькою рентабельністю молочного скотарства та відсутністю підтримки цієї галузі на національному рівні. Водночас стабілізація та подальший розвиток галузі тваринництва є перспективою економічного розвитку регіону, яка дає

можливість створення нових робочих місць, покращення благополуччя та підняття життєвого рівня сільського населення області.

До перспективних напрямків виробництва сільськогосподарської продукції у Запорізькій області слід віднести і бджільництво. Щороку в усіх категоріях господарств області виробляється більше чотирьох тисяч тонн меду, з яких більше 1,5 тис. тонн експортується.

Регіональна політика розвитку аграрно-промислового виробництва буде спрямована на:

збільшення обсягів вирощування нішевих культур у рослинництві області, які є менш виснажливими для ґрунтів, а їх виробництво пов'язане із створення більшої кількості робочих місць для місцевого населення;

впровадження технологій ресурсоефективного і чистого вирощування та виробництва продукції, в тому числі сучасної системи зрошення. Останнє є особливо актуальним з огляду на поступове розширення площі сухої та дуже сухої зони, що ускладнює умови розвитку сільського господарства в регіоні;

поглиблення рівня переробки продукції сільськогосподарського виробництва, що дозволить збільшити її додану вартість;

поширення європейських практик організації виробництва та зберігання продукції, серед яких кооперація в аграрному секторі, сімейне фермерство тощо.

Очікувані результати:

підвищення ефективності аграрно-промислового виробництва, зокрема за рахунок активного впровадження інноваційних технологій виробництва та переробки;

зростання рівня переробки сільськогосподарської продукції;

розвиток сфери органічного сільськогосподарського виробництва;

розвиток продовольчого ринку області, підвищення безпечності та якості харчових продуктів, збільшення асортименту сільськогосподарської продукції місцевих виробників та створення умов здорової конкуренції на ринку продовольчої продукції;

сталий розвиток кооперативного руху в області;

запровадження кластерної моделі розвитку аграрно-промислового виробництва;

збереження родючості ґрунтів та формування сучасної системи зрошення;

імплементация сучасних практик організації виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції.

Оперативна ціль 3.3. Інфраструктурне забезпечення просторового розвитку

Важливими елементами забезпечення гармонійного просторового розвитку є забезпечення належного стану дорожньо-транспортної

інфраструктури та транспортного сполучення територій, а також розвиток інформаційно-комунікаційної, інноваційної інфраструктури громад. Вони значною мірою визначають можливості ефективного використання соціального та економічного потенціалу окремих територій, територіальних громад та підприємств.

Запорізька область є однією із областей України, в якій всі населені пункти сполучені дорогами з твердим покриттям. Щільність автомобільних доріг загального користування Запорізької області складає 250,7 км/тис.км². Водночас на сьогоднішній день більшість автомобільних доріг загального користування, особливо у сільській місцевості, перебуває у незадовільному експлуатаційному стані та потребує проведення ремонтних робіт. Для збереження існуючої мережі автомобільних доріг загального користування у технічно задовільному стані необхідно щороку ремонтувати капітальним ремонтом понад 600 км доріг, поточним середнім ремонтом – до 2000 км. Проведення цих робіт потребує залучення значних фінансових ресурсів.

Невід'ємною умовою сучасного розвитку є глибинне та динамічне проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності особи, суспільства, суб'єктів господарювання та держави. Це обумовлює необхідність вирішення питання забезпечення усіх територій якісною і сучасною інформаційно-комунікаційною інфраструктурою, яка включає сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування. Сьогодні при достатньо високому рівні їх розвитку в м. Запоріжжі та інших містах обласного значення, забезпечення периферійних територій елементами інформаційно-комунікаційної та інноваційної інфраструктури залишається недостатнім. Однак саме ці технології є необхідним інструментом соціально-економічного прогресу, одним з основних чинників інноваційного розвитку економіки, зокрема в сільській місцевості.

На сьогодні зберігаються проблеми організації широкосмугового доступу для користувачів і низькі показники якості доступу до Інтернету та мобільного зв'язку в сільській місцевості; повільно впроваджуються сучасні засоби доступу громадян до публічної інформації суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації. Слід наголосити, що органи місцевого самоврядування регіонального та базового рівнів порівняно з центральними та регіональними органами управління мають значно нижчий рівень інформаційно-технологічного забезпечення адміністративно-управлінських процесів, а також розвитку інформаційно-технологічної інфраструктури та державних інформаційних систем. Зазначене обумовлює диференціацію сільського та міського населення у доступі до якісних адміністративних послуг.

Підвищення ефективності просторового планування в регіоні вимагає забезпечення регіону та адміністративно-територіальних одиниць сучасною містобудівною документацією та створення системи містобудівного кадастру на основі використання сучасних геоінформаційних технологій.

Вирішення визначених завдань полягає в такому: внесення змін до Схеми планування території Запорізької області (затверджена рішенням Запорізької обласної ради від 29.12.2011 № 4) у зв'язку з реформою децентралізації, в тому числі зміною адміністративно-територіального устрою Запорізької області, законодавчої бази та соціально-економічних відносин та показників; розроблення планів об'єднаних територіальних громад, яке ускладнено неврегульованістю на законодавчому рівні питання щодо документації з просторового планування в об'єднаних територіальних громадах; завершення процесу розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів області, планів зонування територій і детальних планів території, їх оновлення та внесення змін до них; запровадження у Запорізькій області системи містобудівного кадастру з використанням сучасних геоінформаційних технологій, що підвищить ефективність управлінських рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Очікувані результати:

посилення просторової інтегрованості регіону та взаємозв'язків сільських територій з обласним центром та містами обласного і районного значення;

розвиток мережі автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення;

покращення експлуатаційного стану автомобільних доріг загального користування;

підвищення інвестиційної привабливості регіону;

підвищення ефективності використання туристичного потенціалу регіону;

зростання темпів економічного розвитку сільських територій на основі створення елементів інформаційно-комунікаційної, інноваційної інфраструктури розвитку громад;

підвищення ефективності управлінських рішень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування за рахунок зростання якості системи просторового планування в регіоні.

Запорізька область – унікальний регіон, де зосереджено могутній промисловий потенціал металургійного, гірничозбагачувального, машинобудівного та хімічного комплексів. Водночас результатом територіальної концентрації промислових підприємств в межах кількох промислових вузлів стало надмірне навантаження на навколишнє середовище цих населених пунктів. Запорізька область входить до п'ятірки найбільш

забруднених областей України. З огляду на це, однією з визначальних умов сталого економічного і соціального розвитку Запорізької області в цілому є охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та збереження екологічної безпеки життєдіяльності населення.

Оперативна ціль 4.1. Охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу

Основною екологічною проблемою регіону залишається забруднення поверхневих водних об'єктів неочищеними і недостатньо очищеними зворотними водами підприємств металургійного комплексу та житлово-комунальної галузі.

З метою покращення екологічного стану водних об'єктів необхідно виконати заходи, спрямовані на припинення скиду в природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод від підприємств-забруднювачів, здійснити реконструкцію існуючих та будівництво нових каналізаційних мереж та очисних споруд населених пунктів, впровадити на підприємствах заходи з раціонального використання водних ресурсів, а саме: розширення та реконструкцію оборотних систем виробничого водопостачання, а також систем послідовного і повторного використання води.

Розгалужена структура промислових виробництв, що потребує значних затрат енергії та природних ресурсів, у комплексі зі застарілим обладнанням, яке, в більшості випадків, не підлягає модернізації, є основною причиною значних обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря для Запорізької області. Повітряохоронні заходи, що проводяться підприємствами-забруднювачами, мають локальний характер і не дозволяють досягти прийняттого екологічного ефекту, достатнього для поліпшення якості повітря області. У зв'язку з цим, для регіону життєво необхідною є модернізація промисловості, а саме металургії та енергетики. Також необхідно створювати та розширювати існуючу мережу підприємств з виробництва відновлювальних джерел енергії.

Очікувані результати:

покращення стану атмосферного повітря;

удосконалення діючих та впровадження сучасних систем очищення;

будівництво нових та реконструкція існуючих очисних каналізаційних споруд та мереж каналізації;

відновлення і підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану річок;

поліпшення екологічного стану малих річок та річки Дніпро;

скорочення забруднення водних об'єктів за рахунок проведення заходів по упорядкуванню зливової каналізації міст і селищ.

Оперативна ціль 4.2. Розв'язання проблеми негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я населення

Враховуючи наявність в області великих обсягів накопичених відходів, відсутність потужностей для їх знешкодження чи утилізації, а також місць для їх видалення, основними пріоритетами в сфері поводження з відходами в області є скорочення обсягів розміщених відходів, забезпечення екологічно безпечного поводження з ними та своєчасне виявлення негативних наслідків накопичення відходів.

Основними напрямками діяльності у сфері поводження з відходами мають бути:

- повернення промислових відходів у виробництво з метою вилучення цінних компонентів;

- використання промислових відходів як вторинної сировини;

- впровадження сучасних природоохоронних заходів на полігонах промислових відходів;

- регенерація, впровадження маловідходних технологій та процесів замкнутого циклу;

- реабілітація територій, забруднених відходами.

Основними напрямками діяльності у сфері поводження з побутовими відходами мають бути:

- будівництво нових комплексів або реконструкція діючих об'єктів поводження з ТПВ відповідно норм екологічної безпеки;

- зменшення кількості несанкціонованих сміттєзвалищ шляхом проектування та будівництва об'єктів поводження з ТПВ;

- зменшення кількості накопичення побутових відходів шляхом будівництва сортувальних ліній та комплексів по їх переробці;

- реабілітація забруднених територій від несанкціонованого розміщення відходів;

- створення умов для залучення інвестицій у сферу поводження з відходами.

Очікувані результати:

- запобігання та мінімізація утворення відходів шляхом удосконалення діючих та впровадження сучасних технологій і обладнання;

- зменшення забруднення промисловими та твердими побутовими відходами;

- обмеження утворення відходів шляхом реструктуризації виробництва;

- покращення управління твердими побутовими відходами;

- розвиток та формування системи збирання, заготівлі та переробки відходів як вторинної сировини;

- впровадження сучасних екологічно чистих технологій переробки відходів, у тому числі переробки з отриманням енергії.

Оперативна ціль 4.3. Збереження біологічного та відновлення ландшафтного розмаїття області

Збереження цінних і типових компонентів ландшафтного та біологічного різноманіття шляхом їх заповідання дає змогу відновити

екологічний баланс регіону, а саме природні ландшафти, головним чином, природних для нашого регіону степових екосистем, забезпечення необхідних умов для відновлення їх ключових компонентів, а також достатнім простором природних середовищ.

Збереження місць оселення та зростання видів тваринного і рослинного світу, шляхів міграції тварин і рослин має забезпечити поєднання територій та об'єктів природно - заповідного фонду у єдину територіальну схему – регіональну екологічну мережу (фрагмент національної екологічної мережі), яка інтегруватиметься в загальнодержавну та всеєвропейську Смарагдову мережу.

Регіональна екологічна мережа також передбачає подальший розвиток заповідної справи, особливо в природних та адміністративних районах, в яких недостатньо репрезентовані природні заповідні ландшафти. Регіональна екологічна мережа сприятиме збалансуванню структури землекористування, оптимізації ландшафтно-екологічної структури території, що в свою чергу створить сприятливу екологічну ситуацію та високий рівень комфортності природних просторових умов для проживання населення.

Реалізація концепції екомережі на регіональному рівні дозволить вирішити ряд важливих завдань щодо збереження біологічного різноманіття, підтримання динамічної рівноваги між природними та антропогенними ландшафтами в регіоні, узгодженості використання природно-ресурсного потенціалу. Важливим надбанням від впровадження концепції екомережі є можливість оптимізувати природно-ресурсний потенціал, насамперед, рекреаційний, туристичний та біоресурсний.

Очікувані результати:

припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття;

забезпечення належного рівня утримання існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду.

Оперативна ціль 4.4. Екологічний моніторинг та інформування

Екологічні проблеми зачіпають життєві інтереси кожного громадянина, і їхнє розв'язання неможливе без активної участі широких верств населення області та неурядових організацій. Отже, розширення участі громадськості у виробленні і прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, використання природних ресурсів та екологічної безпеки та якісне поліпшення взаємодії з громадськістю і надалі повинно залишатися одним з найважливіших пріоритетів в Запорізькій області.

Визначення напрямів та конкретизацію заходів щодо створення системи екологічної безпеки області слід реалізувати, керуючись, так званим, екоетичним ідеалом – благо живих істот та екосистем може бути досягнуте одночасно з (частково контрольованим) задоволенням людських потреб, а отже, реалізація запропонованих заходів сприятиме досягненню покращеного довкілля та, відповідно, здоров'я українських громадян, їх добробуту та добробуту регіону в цілому.

Очікувані результати:

вдосконалення системи державного моніторингу навколишнього природного середовища на регіональному рівні;

підвищення рівня інформування громадян про стан навколишнього середовища;

стимулювання участі громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля;

підвищення екологічної культури населення.

V. Основні екологічні проблеми Запорізької області

Запорізька область відноситься до найбільш техногенно-навантажених регіонів України. В області зосереджені практично всі основні галузі промисловості, серед яких провідне місце займають електроенергетика, металургія, машинобудування, металообробка та хімія. Основу промисловості регіону складають металургійний та енергетичний комплекси.

Найгострішими проблемами в області є тривале забруднення поверхневих та підземних вод, повітря та земель внаслідок господарської діяльності, накопичення у великих обсягах промислових та побутових відходів.

1) Забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств та автотранспорту.

Наявність у Запорізькій області та м. Запоріжжя потужного промислового потенціалу призводить до значних обсягів викидів у атмосферне повітря. Крім того, більшість промислових підприємств використовують ресурсо- та енергомісткі технології, які впроваджувалися у промисловості найбільш дешевшим способом – за відсутності механізмів охорони довкілля. Ситуація загострюється кліматичними особливостями регіону та існуючою забудовою міста Запоріжжя.

Основними проблемами забруднення атмосферного повітря області там. Запоріжжя продовжують залишатися:

застарілі технології та устаткування, на базі яких функціонують підприємства, і які вже не в змозі забезпечити дотримання встановлених законодавством нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

значна частка газоочисного обладнання, яке експлуатується на підприємствах, морально і фізично застаріла. Ступінь амортизаційного зношення складає від 54 до 80%. Газоочисне обладнання підприємств уловлює в основному тільки пил, у той час як найбільш шкідливі з'єднання (окисли азоту й вуглецю, фенол, сірчисті та фтористі сполуки й ін.) викидаються без очищення;

великі обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від неорганізованих джерел, які сприяють значній загазованості житлових районів.

2) Забруднення водних об'єктів скидами забруднюючих речовин із зворотними водами промислових підприємств, підприємств житлово-комунального господарства.

Сучасний стан поверхневих водних об'єктів області формується під антропогенним впливом суб'єктів господарювання. Найбільшими

забруднювачами водних об'єктів області є підприємства чорної і кольорової металургії та житлово-комунального господарства.

Скидання зворотних вод у водні об'єкти області у 2018 році здійснювалося 91 водокористувачем, з них скидання забруднених і недостатньо очищених зворотних вод здійснювали 24 водокористувачі.

Обсяги скиду забруднених зворотних вод залежить від обсягів виробництва основними підприємствами-забруднювачами водних об'єктів, і в першу чергу, ВП «Запорізькою ТЕС» ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго» та ПАТ «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь».

Обсяги скидання забруднених зворотних вод іншими водокористувачами залишилися на попередньому рівні або мають тенденцію до скорочення не лише за рахунок впровадження заходів з раціонального використання водних ресурсів, більш ефективного використання водооборотних циклів і підвищення дієвості економічних важелів регулювання водокористування, а й за рахунок зменшення обсягів виробництва.

Причиною неякісного очищення стічних вод на очисних спорудах підприємств житлово-комунального господарства є застарілі технології, фізична і моральна зношеність обладнання і споруд, несвоєчасне проведення поточних і капітальних ремонтів, відсутність коштів для оновлення, розширення та підтримання в належному стані очисних споруд.

Залишаються актуальними питання впровадження заходів більш ефективного використання водооборотних циклів. Проблеми з очисткою стічних вод існують майже у всіх населених пунктах області, окрім міст Запоріжжя, Вільнянськ, Токмак, Гуляйполе та смт Новомиколаївка.

Небезпечне екологічне становище склалося в рекреаційній зоні на побережжі Азовського моря в сел. Кирилівка, де за відсутності централізованих систем водопостачання, каналізування і очистки стічних вод функціонують близько 500 закладів відпочинку і оздоровлення. Стічні води накопичуються у вигрібах з наступним вивозом автотранспортом на полігон рідких побутових відходів. Це створює постійну загрозу забруднення Азовського моря, Утлюцького та Молочного лиманів і ґрунтових вод неочищеними господарсько-побутовими стічними водами. Полігон рідких побутових відходів, в порушення п. 2 ст. 90 Водного кодексу України, облаштований у прибережній захисній смузі Молочного лиману, що має статус гідрологічного заказника загальнодержавного значення та входить до складу Приазовського національного природного парку. Даний фактор негативно впливає на інвестиційну привабливість регіону, стримує його соціально-культурний розвиток.

Зволікання з введенням в дію систем централізованого водопостачання, каналізації та очистки стоків в умовах високого скупчення людей разом з негативними екологічними наслідками може надзвичайно ускладнити і санітарно-епідеміологічну ситуацію на даній та сусідніх ділянках узбережжя

Азовського моря, у тому числі Приазовського національного природного парку.

3) Проблеми щодо умов скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти.

На території Запорізької області мінералізовані шахтні води використовуються ПрАТ «Запорізький залізорудний комбінат». Підприємством після механічного очищення мінералізовані шахтні води відводяться в ізольований ставок-випаровувач, розташований у верхів'ї Утлюкського лиману Азовського моря. Залишковий вплив господарської діяльності ПрАТ «Запорізький залізорудний комбінат» полягає в тривалому виключенні частини акваторії Утлюкського лиману, зайнятої ставком-випаровувачем, із загальної екосистеми Азовського моря.

4) Забруднення підземних водоносних горизонтів.

Майже всі підземні водоносні горизонти, що використовуються для централізованого водопостачання, природно захищені, залягають на глибині більше 100 м, тому забруднення з поверхні не зазнали. Виняток складає четвертинний водоносний горизонт, який використовується для питного водопостачання м. Енергодар та прилеглих сіл. В цій зоні спостерігається підвищення концентрацій нітритів, нітратів, нафтопродуктів в результаті життєдіяльності розташованих в області живлення водоносного горизонту населених пунктів, впливу господарської діяльності ВП ЗАЕС ДП «НАЕК «Енергоатом», ВП Запорізька ТЕС ПАТ «ДТЕК Дніпроенерго», зрошувальних систем та інших суб'єктів господарювання. Крім того, потенційними джерелами надходження забруднень до підземних водоносних горизонтів є безгосподарні свердловини, які втратили свого власника при реформуванні агропромислової галузі.

5) Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.

В області нараховується 136 малих та середніх річок і балок довжиною більше 10 км. І хоча їх доля в загальних водних ресурсах області складає близько 1%, вони відіграють важливу роль у формуванні загального екологічного стану території.

Сучасний екологічний стан малих та середніх річок області, виходячи з результатів проведеної паспортизації, оцінюється за більшістю показників як незадовільний і в останні роки залишається на незмінному рівні. Головною причиною такого становища є наднормове антропогенне навантаження на екологічні системи малих річок, які дуже відчутно реагують на будь-яке втручання. За виключенням міст Запоріжжя, Бердянськ, Василівка, Енергодар, Кам'янка-Дніпровська, скидання господарсько-побутових стічних вод населених пунктів області здійснюється в малі та середні річки.

Найбільш суттєвими чинниками, що визначають екологічний стан малих річок, є:

скидання в малі та середні річки забруднених та недостатньо очищених зворотних вод через неефективну роботу очисних споруд або взагалі їх відсутність, особливо в житлово-комунальному господарстві (м. Оріхів, смт. Якимівка, м. Дніпрорудне й інші);

злив забруднюючих речовин з урбанізованих територій безпосередньо в малі річки. Ця проблема особливо актуальна для великих населених пунктів (міста Запоріжжя, Мелітополь, Пологи, Оріхів й інші);

малі річки приймають дренажні води при захисті зрошуваних сільськогосподарських угідь, населених пунктів від підтоплення, з якими до водних об'єктів вимиваються мінеральні солі, фосфати, органічні речовини, мінеральні добрива, пестициди і гербіциди;

висока розораність басейнів річок (від 63% до 94% їх площі, а в середньому 75%) на фоні дуже низької залісненості (3–5%) сприяє інтенсивному розвитку процесів ерозії на 40–60% території області. Продукти ерозії, відкладаючись в руслах річок, призводять до їх замулення. Результати проведеної паспортизації частини рік області показали, що потужність мулових відкладень в руслах річок на 60–80% їх довжини перевищує 0,3 м, а в деяких місцях сягає 1–2 м;

порушення режиму господарської діяльності в межах прибережних захисних смуг і водоохоронних зон;

надмірна зарегульованість річок ставками і водосховищами (коефіцієнт зарегульованості становить 0,51–1,79). Значну кількість ставків створено без проектів, тому періодично їх греблі розмиваються, замулюючи русла та створюючи небезпечні ситуації при русі хвилі прориву вниз по течії;

порушення правил експлуатації водозаборів і штучних водойм, в результаті чого не гарантується збереження санітарного мінімуму витрат води на нижче розташованих ділянках річок.

Покращення стану малих річок потребує системного цілеспрямованого підходу, зокрема встановлення всіх потенційних джерел забруднення, їх ліквідація, розчищення малих річок по всій довжині.

б) Підтоплення земель і населених пунктів регіону.

Не дивлячись на те, що Запорізька область знаходиться в зоні недостатнього зволоження, процеси підтоплення набули широкого розповсюдження і суттєво впливають на екологічний стан території та умови життєдіяльності людей. Вплив процесів підтоплення на загальний екологічний стан території області залишається відчутним. Суттєву роль в їх розвитку відіграє і господарська діяльність. Більшість зрошувальних і дренажних систем в результаті реформування аграрного сектору економіки передані на баланс сільськогосподарських підприємств і сільських громад, які через брак коштів у місцевих бюджетах та відсутність кваліфікованих кадрів не в змозі забезпечити виконання всіх технічних вимог до їх експлуатації.

Підвищення рівня ґрунтових вод на урбанізованих територіях міст та селищ відбувається, головним чином, за рахунок надмірного техногенного

навантаження, а природні фактори лише підсилюють цей вплив. Розвитку процесів підтоплення сприяє порушення правил планування та забудови території, що мають забезпечити своєчасний водовідвід, стан водопровідних та каналізаційних мереж.

Через замулення, особливо на території населених пунктів, русла малих річок значно знизили свою дренажну спроможність. Викликає також занепокоєння стан гідротехнічних споруд і гребель, водопропускних труб і мостів на автодорогах тощо.

У межах Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області існує постійна загроза підтоплення населених пунктів цього району через незадовільну роботу гідротехнічних споруд, призначених для захисту від підтоплення сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області (Кам'янського Поду).

7) Поводженням з відходами I-III класів небезпеки.

Область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості. У зв'язку з цим складною в області залишається проблема накопичення відходів, яка представляє реальну небезпеку для життя населення та довкілля.

Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання. З метою зменшення обсягів розміщених відходів, які утворюються практично на всіх підприємствах - основних забруднювачах, підприємствами здійснюються заходи з подальшої їх утилізації, оброблення (перероблення).

Важливим в області залишається питання безпечного поводження з безхазяйними, забороненими і непридатними до використання в сільському господарстві хімічними засобами захисту рослин (далі – ХЗЗР), які не можна використовувати за прямим призначенням внаслідок втрати корисних властивостей, закінчення терміну придатності, заборони до застосування, втратою паспортних даних, маркування (етикетки) чи неконтрольованого змішування. Останніми роками декілька разів змінювалися власники ХЗЗР. Це призвело до виникнення великої кількості безхазяйних ХЗЗР.

Масштабність ресурсовикористання і енергетично-сировинної спеціалізації економіки регіону в цілому сприяють значному утворенню і накопиченню відходів виробництва і споживання.

8) Утилізація відходів гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості.

На території області зосереджена значна кількість підприємств хімічної, машинобудівної, важкої промисловості та підприємств з виробництва та розподілення електроенергії, газу, тепла, води та гірничодобувного комплексу.

З метою зменшення негативного впливу на довкілля в результаті розміщення відходів, які утворюються в процесі виробництва гірничодобувної, металургійної, енергетичної та інших галузей промисловості,

суб'єкти господарювання здійснюють заходи з подальшої їх утилізації, оброблення (перероблення). Питання накопичення та утилізації промислових відходів має загальнодержавне значення, оскільки більша частина відходів містить шкідливі для довкілля та людини речовини. Розв'язання проблеми утилізації відходів – це очищення довкілля від токсичних речовин і баласту та отримання при цьому корисних продуктів і, як наслідок, економічного ефекту.

9) Організація контролю радіаційної безпеки щодо впливу на довкілля АЕС, об'єктів з радіоактивними відходами, при ліквідації накопичувачів (хвостосховищ) відходів виробництв з підвищеними рівнями радіоактивності та рекультивації земель, що мають радіоактивне забруднення.

На території регіону знаходиться ВП ЗАЕС ДП «НАЕК «Енергоатом» (ЗАЕС), розташована на березі Каховського водосховища в м. Енергодар, яка є найбільшою в Європі і в Україні атомною електростанцією.

На промайданчику ЗАЕС розташовані 3 сховища для тимчасового зберігання твердих радіоактивних відходів загальним об'ємом 18990 м³ та 2 сховища для тимчасового зберігання рідких радіоактивних відходів загальним об'ємом 4800 м³. Захоронення радіоактивних відходів на ЗАЕС не здійснюється.

Значення потужності дози гамма-випромінювання по вимірювальних каналах ІВС «Кільце» знаходяться на рівні фонових значень, характерних для даного регіону.

10) Поширення екзогенних геологічних процесів.

Незбалансована господарська діяльність, залучення територій розвитку геологічних процесів у сферу господарювання створюють передумови для активного розвитку екзогенних геологічних процесів та призводять до неминучих змін геологічного середовища.

У Запорізькій області майже 80% господарських об'єктів побудовано на лесових ґрунтах. Просідання лесових торфовищ від власної ваги під час наповнення його вологою у місті Запоріжжя може бути досить значним. Великі збитки від руйнування споруд у таких умовах складають специфіку будівництва на ділянках, де основою споруд є лесові ґрунти.

11) Охорона, використання та відтворення дикої фауни і флори.

Природний водообмін між Молочним лиманом і Азовським морем відіграє значну роль у процесах міграції біологічних видів. Молочний лиман є унікальним середовищем для нересту та нагулу цінних промислових видів риби, які заходять із Азовського моря.

У результаті східних вітрів відбувається замулення черепашково-піщаною сумішшю промоїни яка з'єднує Молочний лиман з Азовським морем, що перешкоджає природній міграції водних видів. Для забезпечення постійного водообміну на замовлення Приазовського національного природного парку розпочато будівництво нового з'єднувального каналу між Азовським морем і Молочним лиманом.

Використання природних територій в межах природно-заповідного фонду визначається у заповідних режимах цих територій. Межі ПЗФ встановлюються відповідними проектами землеустрою щодо встановлення меж в натурі (на місцевості), обмеження та обтяження щодо їх використання вносяться до державного земельного кадастру. Процес ефективного використання та відтворення дикої флори в межах природно-заповідного фонду залежить від кількості встановлених в натурі на місцевості заповідних територій. Отже, фінансування даного заходу дає можливість вдосконалювати роботу в даному секторі охорони дикої природи.

12) Проблеми природно-заповідного фонду.

Природні території, сприятливі для відтворення дикої фауни і флори, є території природно-заповідного фонду, загальна площа яких у Запорізькій області складає 125,068 тис. га, що становить 4,61% від загальної території області. У регіоні великий відсоток територій, які використовуються в сільському господарстві. Внаслідок цього, процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій природно-заповідного фонду ускладнено. Обмеження, які передбачені на заповідних територіях, ускладнюють процес надання погоджень щодо створення нових або розширення існуючих заповідних територій.

VI. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (№ 1264-ХІІ від 26.06.91) визначено (ст. 204), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

б) участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

в) участь у розробленні стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища від забруднення та інших шкідливих впливів;

г) реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

г) затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

д) видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

д-1) реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

е) вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (№ 2697-VIII від 28.02.2019). Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Відповідно до Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019) має бути забезпечено дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (№ 562-VIII від 01.07.2015), та Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. В Україні проведення СЕО регламентується Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (№ 2354-VIII від 20.03.2018).

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України (№ 214/95-ВР від 06.06.95) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. З 18 травня 2013 року дозволи на спеціальне водокористування надаються не Мінприроди України, а Радою міністрів АР Крим і обласними адміністраціями (для водних ресурсів державного значення) та органами виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища АР Крим і обласними радами (для водних ресурсів місцевого значення). Водночас процедури надання таких дозволів залишилися незмінними.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

- постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується»;
- Державні санітарні норми та правила «Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;
- наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;
- постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у сфері охорони атмосферного повітря визначаються в Законі України «Про

охорону атмосферного повітря» (2707-ХІІ від 16.10.92). Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок здійснення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;

посібник з інвентаризації джерел викидів в атмосферне повітря;

максимальні допустимі концентрації та «можливі рівні безпечного ефекту» для забруднюючих речовин в атмосферному повітрі для заселених територій.

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються Законом України «Про відходи» (№ 187/98-ВР від 05.03.1998) та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 закону «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так, Законом України «Про інвестиційну діяльність» (№ 1560-ХІІ від 18.09.1991) встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). У разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Крім цього, в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» (№ 2059-VIII від 23.05.2017).

Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є **Протокол про стратегічну екологічну оцінку** (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо), ратифікований Верховною Радою України (від 01.07.2015 №562-VIII), та **Директива 2001/42/ЄС про оцінку впливу**

окремих планів і програм на навколишнє середовище, імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» ухвалений Верховною Радою України 20 березня 2018 року. У ньому СЕО визначається у процедурному аспекті: СЕО – це процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків, яка включає визначення обсягу СЕО, складання звіту про СЕО, проведення громадського обговорення та консультацій, врахування у документі державного планування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій, інформування про затвердження документа державного планування.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «**Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року**» (схвалено Верховною Радою України 28 січня 2019 року). У цьому законі СЕО виступає одним із основних інструментів реалізації державної екологічної політики, який дасть змогу запобігти негативному впливу на навколишнє природне середовище та встановити відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

У 2012 році Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України (від 17.12.2012 №659) затверджено **Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)**. Зокрема, відповідно до цього плану потрібно привести нормативно-правову базу України у відповідність до вимог «Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище».

VII. ЙМОВІРНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ ДОВКІЛЛЯ ВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Стратегії визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в табл. 10.

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії відповідно до контрольного переліку

Таблиця 10

Чи може реалізація Стратегії причинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		●		
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		●		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?		●		+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		●		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?			●	+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			●	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного		●		

об'єкту?				
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?			•	
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			•	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			•	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			•	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?			•	+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		•		
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?			•	
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			•	+
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			•	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			•	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			•	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			•	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літо генної основи або зміни геологічної структури?			•	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			•	
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			•	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			•	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, чисельності або територіальному представництві?			•	

30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			●	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?		●		+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появі естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			●	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			●	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		●		+
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?		●		
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			●	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			●	
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			●	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	+
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			●	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?			●	
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			●	
47. Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			●	

48. Суттєве порушення якості природного середовища?			•	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			•	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			•	

На основі оцінок, представлених у табл. 10, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Стратегії:

Атмосферне повітря. Однією з основних екологічних проблем області є забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств і автотранспорту. Загалом Стратегія орієнтована на розв'язання цієї проблеми, оскільки містить завдання 4.1.2 «Зменшення забруднення атмосферного повітря через впровадження інноваційних проектів з використанням альтернативних джерел енергії» та завдання 4.4.1 «Організація та впровадження відкритої системи моніторингу довкілля, зокрема атмосферного повітря, вод, ґрунтів». Крім цього, Стратегія не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів. Зменшенню викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел може сприяти поліпшення стану дорожньо-транспортної інфраструктури (завдання 3.3.1).

Разом з тим, ймовірно може відбутися збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел внаслідок індустріально-технологічного розвитку економіки (оперативна ціль 2.1) та від пересувних джерел внаслідок модернізації транспортно-логістичної інфраструктури (оперативна ціль 2.4).

Водні ресурси. Стратегія не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Натомість вона містить завдання 4.1.1 «Зменшення скиду в природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод». Тому має покращитися якість очищення стічних вод і, можливо, якість поверхневих вод.

Разом з тим, ймовірно може відбутися збільшення скидів забруднених вод у поверхневі водні об'єкти внаслідок індустріально-технологічного розвитку економіки (оперативна ціль 2.1) у разі неналежного врахування природоохоронних вимог. Крім цього, ймовірно можуть мати місце зміни обсягів води поверхневих водних об'єктів внаслідок продовження тенденції зростання забору води на потреби зрошення. Зменшення використання води

для зрошення залежить від впровадження такої сучасної системи зрошення (завдання 3.2.1), яка не буде призводити до збільшення забору води (наприклад, краплинне зрошення).

Відходи. Область характеризується високим рівнем утворення і особливо накопичення великих обсягів промислових і побутових відходів. Динаміка утворення, перероблення та накопичення відходів у Запорізькій області свідчить про те, що кількість утворених відходів приблизно залишається на одному й тому ж рівні, від третини до половини утворених відходів переробляється, а кількість накопичених відходів невпинно зростає. Ймовірно кількість накопичених відходів зростатиме й надалі.

Разом з тим, реалізація цілі 4.2 «Розв'язання проблеми негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я населення» має сприяти покращенню ситуації. Сприяти утилізації промислових та побутових відходів має реалізація завдання 4.2.2 «Розвиток нових потужностей з переробки та утилізації відходів».

Земельні ресурси. Внаслідок реалізації Стратегії не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози. Крім цього, Стратегія не передбачає змін у структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель. Покращенню стану земельних ресурсів може сприяти організація та впровадження відкритої системи моніторингу ґрунтів (завдання 4.4.1).

Біорізноманіття. У Стратегії не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Натомість завданням 4.3.1 передбачається створення нових і розширення існуючих об'єктів ПЗФ, що матиме позитивні наслідки для довкілля.

Рекреаційні зони та культурна спадщина. Впровадження Стратегії може мати як позитивний, так і негативний вплив на рекреаційні зони залежно від того, наскільки будуть дотримані природоохоронні вимоги під час виконання завдання 2.3.3 «Розвиток рекреаційно-курортної зони Приазов'я». Разом з тим, реалізація цього завдання має сприяти покращенню здоров'я населення. Впровадження Стратегії не має призводити до негативного впливу на наявні об'єкти історико-культурної спадщини, а реалізація завдання 2.3.1 «Просування історико-культурного туризму» може сприяти збереженню історико-культурної спадщини.

Населення та інфраструктура. Стратегія не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення області. Натомість виконання завдання 1.1.1 «Покращення стану здоров'я населення шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування» має призвести до покращення стану здоров'я населення. Існує ймовірність змін у структурі транспортних потоків, що пов'язано з реалізацією завдання 2.4.2 «Інтеграція транспортної

мережі та інфраструктури в Транс'європейську опорну транспортну мережу (TEN-T), ймовірність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень, що пов'язано з реалізацією завдання 2.4.1 «Нарощення потенціалу летовищ та портів (у т.ч. річкового судноплавства)».

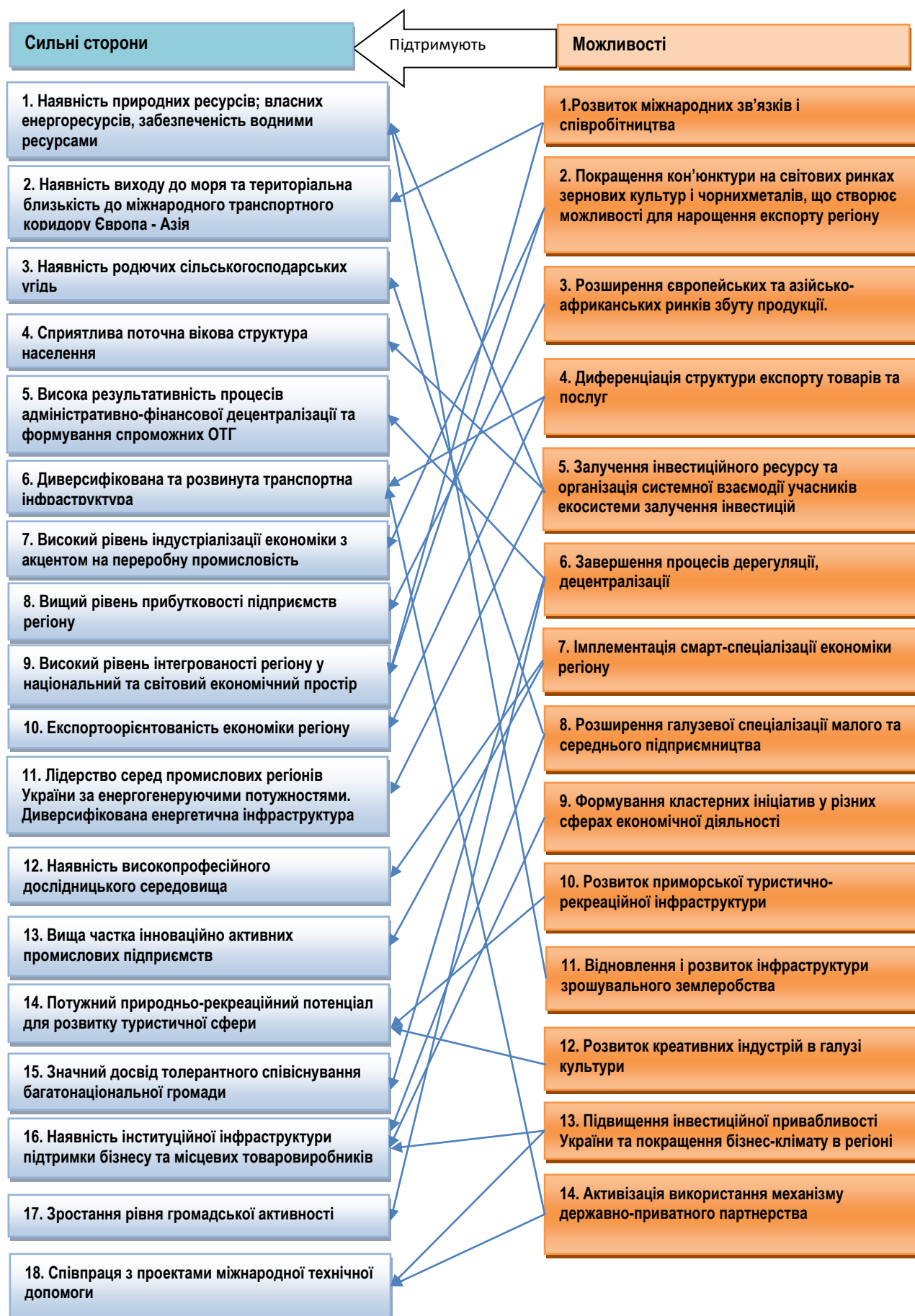
Екологічне управління, моніторинг та інше. Стратегія спрямована на збереження природних ресурсів і не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.

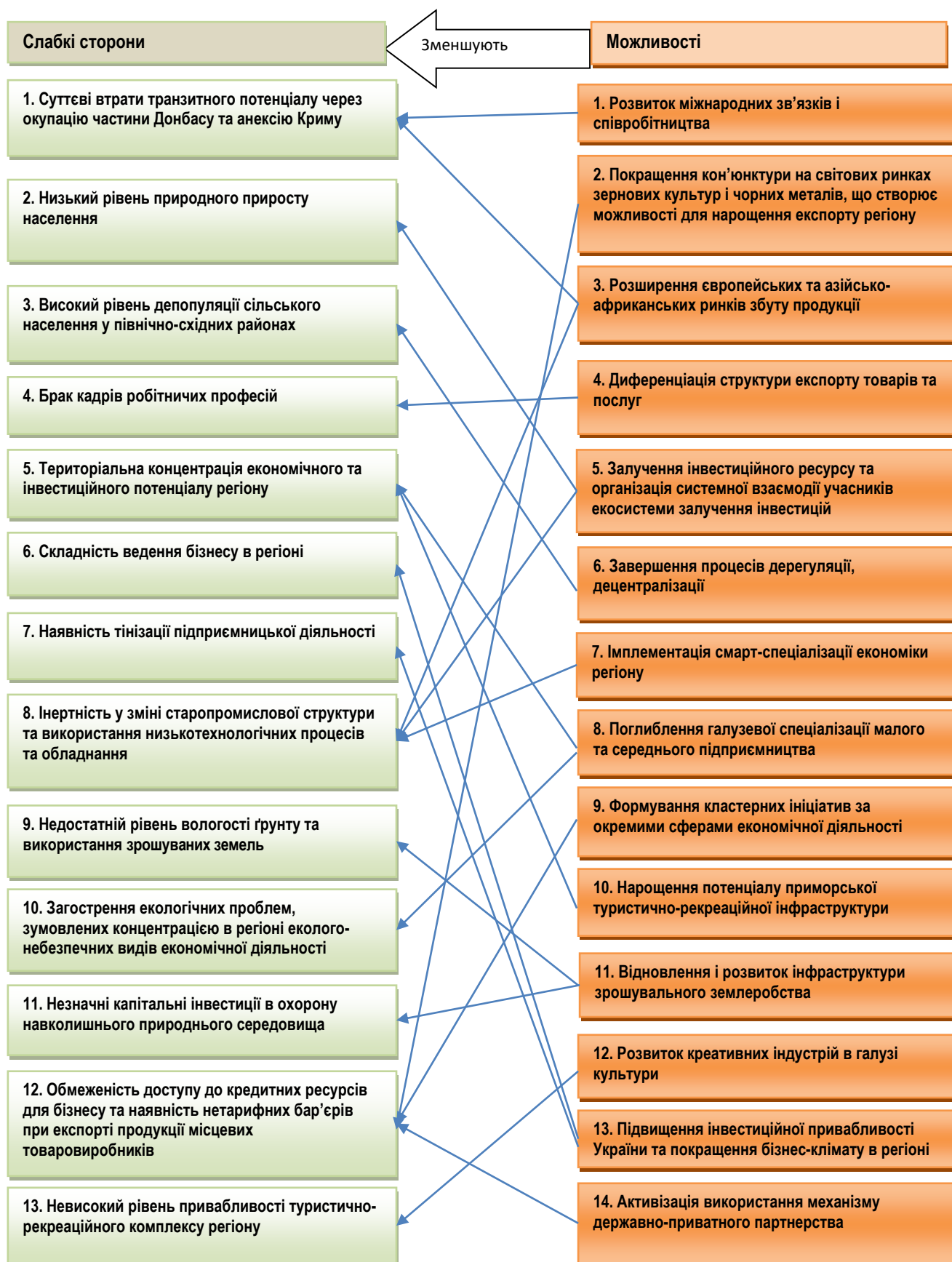
Реалізація Стратегії має сприяти створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей Стратегії, оскільки містить оперативну ціль 4.4. «Екологічний моніторинг та інформування».

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

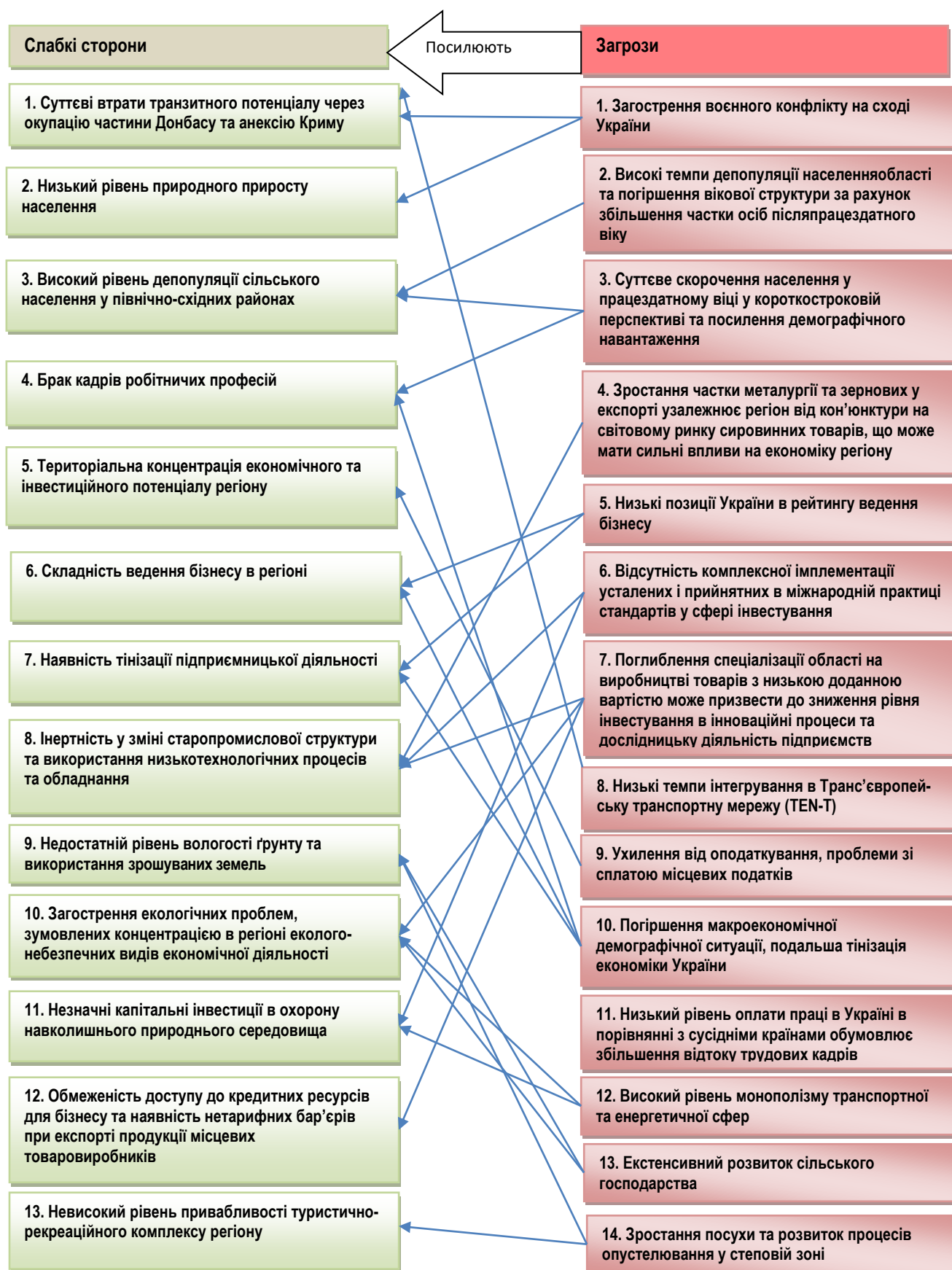
Запорізька область – унікальний регіон, де зосереджено могутній промисловий потенціал металургійного, гірничозбагачувального, машинобудівного та хімічного комплексів. Водночас результатом територіальної концентрації промислових підприємств в межах кількох промислових вузлів стало надмірне навантаження на навколишнє середовище цих населених пунктів. Запорізька область входить до п'ятірки найбільш забруднених областей України. З огляду на це, однією з визначальних умов сталого економічного і соціального розвитку Запорізької області в цілому є охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів та збереження екологічної безпеки життєдіяльності населення.

SWOT-матриця дозволяє виявити взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, що мають стратегічне значення для Запорізької області. Саме ці взаємозв'язки дозволяють сформулювати порівняльні переваги, виклики й ризики, які є основою для стратегічного вибору – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

VIII. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року

Для зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Стратегії пропонується реалізація таких проєктів.

Таблиця 11

Оперативне завдання/сфера реалізації проєктів	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
1.1.1. Покращення стану здоров'я населення, у т.ч. шляхом підвищення доступності та ефективності медичного обслуговування з урахуванням потреб усіх груп населення	<p>Оптимізація та модернізація закладів охорони здоров'я, що надають медичну допомогу (у т.ч. матеріально-технічне забезпечення, впровадження електронних та телемедичних сервісів, оптимізація покриття мережею Інтернет тощо);</p> <p>розширення та розвиток спеціалізованих та високоспеціалізованих медичних послуг, покращення якості їх надання;</p> <p>забезпечення екстреної медичної допомоги автотранспортом та кваліфікованими кадрами;</p> <p>охорона материнства та дитинства (у т.ч. створення відповідних перинатальних центрів);</p> <p>розвиток паліативної допомоги;</p> <p>забезпечення пільгових контингентів лікарськими засобами та технічними засобами, згідно чинного законодавства;</p> <p>реалізація заходів щодо профілактики, виявлення на ранніх стадіях та лікування найбільш поширених в регіоні і соціально небезпечних хвороб;</p> <p>проведення інформаційно-оздоровчих заходів спільно із закладами охорони здоров'я, освіти, органів місцевої влади, засобами масової інформації та громадськими організаціями щодо популяризації здорового способу життя;</p> <p>підвищення рівня кваліфікації медичних працівників;</p> <p>забезпечення молодих спеціалістів належним соціальним захистом та житлом</p>

<p>1.1.2. Забезпечення надання якісних освітніх послуг та рівного доступу до них упродовж всього життя. Розвиток інклюзивної освіти</p>	<p>Оптимізація (з урахуванням демографічних, економічних і соціальних перспектив) та модернізація мережі закладів освіти; вдосконалення функціонування опорних шкіл, створення єдиного освітнього простору в межах освітнього округу; діджиталізація освіти, її матеріально-технічне та фахове забезпечення; розвиток мережі закладів позашкільної освіти для забезпечення рівного доступу дітей з урахуванням їх особистісних потреб; впровадження форм інклюзивної освіти для осіб з інвалідністю; забезпечення організованим та безпечним довозенням учнів і педагогічних працівників до місць навчання та роботи, придбання шкільних автобусів</p>
<p>1.1.3. Розвиток компетенцій та вмінь у контексті вимог ринку праці з урахуванням потреб усіх груп населення</p>	<p>Оновлення матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти; оптимізація мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти шляхом створення багатопрофільних регіональних центрів; створення на базі професійних закладів освіти навчально-практичних центрів із пріоритетних для регіону професій; створення на базі окремих закладів професійної (професійно-технічної) освіти центрів професійної досконалості для працівників будь-якого віку; заходи щодо популяризації та підвищення престижності професійних робітничих професій, формування позитивного іміджу закладів професійної (професійно-технічної) освіти; створення центрів профорієнтації для сільської учнівської молоді; залучення потенційних роботодавців до участі у підготовці кваліфікованих робітників шляхом розвитку дуальної форми освіти; створення освітньо-виробничої комунікативної платформи;</p>

	реалізація навчальних програм для осіб передпенсійного та пенсійного віку, спрямованих на підвищення соціальної та економічної активності
1.1.4. Розвиток молодіжної політики, фізичної культури та спорту як активація людського резерву регіону	<p>Будівництво нових капітальних спортивних об'єктів;</p> <p>будівництво нових і реконструкція наявних спортивних майданчиків для масового використання;</p> <p>капітальний ремонт, реконструкція і оснащення наявних спортивних споруд;</p> <p>розширення мережі спортивних шкіл, клубів, секцій, фізкультурно-оздоровчих груп;</p> <p>розвиток і системна робота з обдарованою і талановитою молоддю;</p> <p>проведення масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів для усіх категорій населення;</p> <p>проведення інформаційно-оздоровчих заходів щодо популяризації активного способу життя, формування відповідального ставлення до власного здоров'я</p>
1.2.1. Забезпечення соціального захисту населення та гендерної рівності	<p>Розвиток сучасних інструментів надання соціальних послуг;</p> <p>оптимізація та модернізація матеріально-технічної бази установ та закладів соціального захисту;</p> <p>підтримка сімейних форм виховання;</p> <p>реалізація заходів з подолання гендерних стереотипів;</p> <p>запобігання та протидія домашньому насильству</p>
1.2.2. Створення умов для включення людей з інвалідністю в активне життя (у т.ч. підвищення доступності публічних та інфраструктурних об'єктів)	<p>Обладнання спеціальними і допоміжними засобами у населених пунктах існуючих об'єктів житлово-комунального та громадського призначення, транспортної інфраструктури, вулично-дорожньої мережі та елементів благоустрою населених пунктів, що не пристосовані для осіб з інвалідністю;</p> <p>збільшення парку транспортних засобів громадського користування з урахуванням потреб осіб з інвалідністю;</p> <p>забезпечення умов для організованого та</p>

	безпечного підвозу учнів з інвалідністю до місць навчання та проживання
1.2.3. Розбудова комунальної інфраструктури та благоустрій, оновлення житлового фонду (у т.ч. забезпечення населення якісною питною водою)	<p>Розвиток водопровідно-каналізаційного господарства, підвищення ефективності та надійності його функціонування;</p> <p>захист джерел питного водопостачання від шкідливого впливу суб'єктів господарювання та об'єктів, що створюють залучення підприємств загрозу забрудненню вод;</p> <p>розвиток мереж газопостачання населених пунктів області;</p> <p>оновлення житлового фонду регіону;</p> <p>утворення нових та реконструкція існуючих зелених зон (парків, скверів тощо) в населених пунктах</p>
1.2.4. Покращення системи надання адміністративних послуг (зокрема із використанням сучасних інформаційних технологій)	<p>Розбудова мережі Центрів надання адміністративних послуг у Запорізькій області через створення їх територіальних підрозділів;</p> <p>розширення спектру послуг, що надаються через Центри надання адміністративних послуг, та підвищення ефективності їх діяльності;</p> <p>впровадження системи надання електронних адміністративних послуг у Запорізькій області</p>
1.2.5. Зміцнення громадської безпеки та забезпечення цивільного захисту населення	<p>Модернізація системи центрального оповіщення про загрозу виникнення надзвичайних ситуацій;</p> <p>створення підрозділів муніципальної варти та забезпечення її функціонування</p>
1.3.1. Активізація діалогу між представниками бізнесу, органів влади, громадськості	<p>Впровадження ефективних майданчиків для діалогу між представниками бізнесу, влади та громади;</p> <p>залучення представників бізнесу до реалізації місцевих програм, проектів</p>
1.3.2. Посилення інституційної спроможності організацій громадянського суспільства	<p>Впровадження кращих практик управління в організаціях громадянського суспільства;</p> <p>підвищення кваліфікації і розвиток професійних компетенцій представників організацій громадянського суспільства;</p> <p>розробка, розширення і впровадження нових форм залучення громадськості до процесу формування і реалізації регіональної політики (наприклад, громадський бюджет)</p>

<p>2.1.1. Підтримка видів економічної діяльності, які характеризуються високим інноваційним потенціалом та зростаючою віддачею (зокрема, у сфері виробництва: ендопротезів з молібденового і титанового складів; електро-двигунів, генераторів, трансформаторів, електророзподільчої та контрольної апаратури; проводів, кабелів і електромонтажних пристроїв; машин і устаткування для сільського та лісового господарства; двигунів та запчастин до гвинтокрилів)</p>	<p>Створення сприятливого інституційного середовища для залучення інвестицій та організація заходів з просування видів економічної діяльності смарт-спеціалізації;</p> <p>стимулювання інвестицій у модернізацію та технічне переоснащення техніко-технологічної бази промислового виробництва та особливо у створення нових високотехнологічних підприємств;</p> <p>налагодження співпраці громадських організацій, органів місцевого самоврядування з європейськими організаціями та фондами, що займаються фінансовою підтримкою регіонального розвитку;</p> <p>налагодження взаємодії дрібних промислових виробників з великими торгівельними мережами;</p> <p>стимулювання внутрішньогалузевої та міжрегіональної співпраці щодо виробництва високотехнологічної продукції;</p> <p>сприяння просуванню та розширенню ринків збуту продукції підприємств галузей смарт-спеціалізації, особливо експорторієнтованої</p>
<p>2.1.2. Диверсифікація джерел енерговиробництва та ринків збуту електроенергії</p>	<p>Розбудова енергетичної інфраструктури, зокрема будівництво, модернізація та реконструкція ліній електропередач;</p> <p>інтеграція в європейську енергетичну інфраструктуру;</p> <p>налагодження механізмів використання місцевих видів палива;</p> <p>підтримка розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики на місцевій сировинній основі;</p> <p>налагодження контактів зі всіма зацікавленими стейкхолдерами для диверсифікації ринків збуту електроенергії</p>
<p>2.1.3. Розвиток ІТ – технологій та інновацій, сприяння їх впровадженню у виробничі процеси (у т.ч. просування технологій індустрії 4.0)</p>	<p>Налагодження взаємодії між освітньо-науковими установами та бізнесом у сфері розробки та реалізації інноваційних проектів;</p> <p>створення центру комерціалізації інновацій;</p> <p>підтримка розвитку кластеру «Інжиніринг – Автоматизація – Машинобудування» та</p>

	<p>Центрів індустрії 4.0; створення карти інноваторів Індустрії 4.0; стимулювання розвитку промислових хайтек-сегментів шляхом підтримки інноваційної та експортної діяльності інноваторів 4.0, а також інвесторів; розробка навчальних програм, проведення акцій зі спільної промоції та координації дій між інноваторами 4.0 та ІТ-асоціаціями</p>
<p>2.2.1. Розширення інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, системи інституцій залучення та супроводу інвесторів (у т.ч. інформаційне забезпечення інвестиційних процесів, міжнародної взаємодії)</p>	<p>Створення інноваційної інфраструктури, поглиблення зв'язків суб'єктів малого та середнього бізнесу з науковими установами для запровадження інновацій; створення центрів підтримки бізнесу, бізнес-інкубаторів, агенцій регіонального розвитку, мережі інформаційно-консультаційних пунктів на базі центрів надання адміністративних послуг та інших об'єктів інфраструктури; стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу у високотехнологічних галузях економіки; консалтингова підтримка та супровід (методичний, організаційний) потенційних інвесторів; дослідження та активна промоція інвестиційних можливостей регіону (інформаційне наповнення і підтримка сайту, промо-матеріали), як в Україні, так і за кордоном; розробка проєктів, які зможуть взяти участь у конкурсі проєктів регіонального розвитку на отримання коштів секторальної підтримки з боку ЄС</p>
<p>2.2.2. Диверсифікація внутрішніх та зовнішніх джерел, форм інвестування в економіку регіону</p>	<p>Формування та регулярна актуалізація баз даних для інвестиційної діяльності (опис вільних земельних ділянок та інших об'єктів нерухомості; провідних компаній за ключовими галузями; діючих компаній з іноземними інвестиціями; інституцій, які займаються залученням інвестицій; інвестиційних проєктів; потенційних інвесторів); забезпечення співфінансування проєктів</p>

	<p>міжнародної технічної допомоги, спрямованих на регіональний розвиток;</p> <p>формування платформи для тісної співпраці з європейськими організаціями та фондами, що фінансують проекти регіонального розвитку;</p> <p>сприяння налагодженню зовнішньоекономічних бізнес-зв'язків з партнерами з країн-членів ЄС;</p> <p>розробка та видання Інвестиційного паспорту регіону</p>
<p>2.2.3. Розвиток організаційних (бізнес-організації, громадські об'єднання) та просторових форм інтеграції бізнесу (кластери, індустріальні, науково-технологічні парки, мережі, хаби)</p>	<p>Створення кластерів за окремими напрямками ведення бізнесу (зелений туризм, виробництво продуктів харчування, переробка продуктів сільгоспвиробництва тощо) та їх популяризація на регіональному, національному та зовнішньоекономічному рівнях;</p> <p>проведення аудиту використання ділянок промислового призначення, які знаходяться на території області;</p> <p>формування геоінформаційної системи та відображення на інвестиційному порталі регіону бази даних (в т.ч. опис стану та показників ефективності використання) земельних ділянок промислового призначення, а також вільних земельних ділянок типу Green-field та Brown-field для створення індустріальних парків;</p> <p>створення та/або підтримка просторових форм інтеграції бізнесу на економічно й соціально проблемних територіях;</p> <p>підвищення рівня обізнаності громадських об'єднань підприємців щодо діючих місцевих та міжнародних програм підтримки підприємництва;</p> <p>підтримка створення креативних хабів, бізнес-акселераторів, творчих просторів і платформ, бізнес-інкубаторів, громадських просторів, освітніх і креативних кластерів</p>
<p>2.2.4. Детінізація економіки. Забезпечення доступу суб'єктів малого та середнього підприємництва</p>	<p>Забезпечення прозорості ринку землі, дозвільних і погоджувальних процедур;</p> <p>спрощення регуляторного середовища ведення бізнесу та залучення інвестицій на</p>

до фінансових, трудових, земельних ресурсів	<p>території регіону;</p> <p>надання інформаційно-консультаційних послуг з питань започаткування та ведення підприємницької діяльності незайнятому населенню;</p> <p>фінансова підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва;</p> <p>створення інституційної платформи для діалогу між представниками банків, інституційних інвесторів та бізнесу для розширення доступу малого та середнього підприємництва до кредитних ресурсів і фінансових послуг</p>
2.2.5. Сприяння виходу суб'єктів бізнесу регіону на нові ринки	<p>Реалізація тренінгових програм для підвищення компетенції бізнесу в сфері міжнародної торгівлі;</p> <p>маркетингова діяльність в Україні та за кордоном щодо інвестиційної привабливості і конкретних інвестиційних пропозицій (проектів), товарів, послуг;</p> <p>участь бізнес-спільноти регіону у міжнародних конгресно-виставкових заходах, конференціях</p>
2.3.1. Розвиток сфери культури і мистецтва та збереження історико-культурної спадщини	<p>Модернізація мережі закладів сфери культури;</p> <p>проведення інвентаризації об'єктів традиційної культурної спадщини регіону;</p> <p>промоція нематеріальної культурної спадщини (популяризація народних традицій, ремесел, фольклору, художніх промислів шляхом проведення фестивалів, ярмарок, майстеркласів, фольклорно-етнографічних експедицій; діджиталізація елементів нематеріальної культурної спадщини регіону – розроблення електронного реєстру);</p> <p>розбудова туристично-музейного комплексу на о. Хортиця;</p> <p>здійснення реекспозицій, створення нових експозиційних розділів у закладах культури і мистецтва, заповідниках області;</p> <p>створення нових туристичних маршрутів;</p> <p>залучення майстрів декоративно-прикладного мистецтва та національно-культурні товариства до популяризації</p>

2.3.2. Розвиток туристичної індустрії	<p>туристичних можливостей краю</p> <p>Створення туристичних продуктів та мереж; туристична промоція області шляхом формування он-лайн-платформи «Історикотуристичний гід»;</p> <p>подальший розвиток мережі туристично-інформаційних центрів Запорізької області;</p> <p>створення нових об'єктів зеленого агротуризму;</p> <p>впровадження нових моделей управління, методів розвитку об'єктів зеленого агротуризму;</p> <p>популяризація регіонального туристичного продукту через проведення культурно-мистецьких та рекламно-інформаційних туристичних заходів (інфотурів, прес турів, фестивалів, конкурсів), участь у регіональних, всеукраїнських, міжнародних виставках, форумах, проектах;</p> <p>створення рекламно-інформаційної та методичної продукції, он-лайн гідів та путівників, віртуальних екскурсій з використанням 3D графіки</p>
2.3.3. Розвиток рекреаційно-курортної зони Приазов'я	<p>Ремонт та реконструкція автомобільних доріг, які з'єднують рекреаційні центри зони Приазов'я з Запоріжжям та адміністративними центрами районів;</p> <p>інфраструктурне забезпечення рекреаційних центрів (будівництво і модернізація систем водопостачання, водовідведення й очищення стічних вод, поводження з відходами);</p> <p>організація доступного та ефективного ринку санаторно-курортних і оздоровчих послуг, збереження та раціонального використання природних лікувальних ресурсів;</p> <p>облаштування відпочинкових територій, місць для автокемпінгів, наметових полів;</p> <p>створення та розвиток мережі туристично-інформаційних центрів;</p> <p>налагодження моніторингу екологічного стану рекреаційної зони;</p> <p>моніторинг рекреаційних навантажень на ландшафти та збереження курортних факторів</p>

	території Приазов'я
2.4.1. Нарощення потенціалу летовищ та портів (у т.ч. річкового судноплавства)	Підтримка розвитку інфраструктури річкових та морських портів; реконструкція аеропортів; стимулювання залучення інвестицій у проекти розвитку потенціалу летовищ та портів на засадах ДПП
2.4.2. Інтеграція транспортної мережі та інфраструктури в Транс'європейську опорну транспортну мережу (TEN-T)	Будівництво мостів через р. Дніпро; залучення інвестицій у будівництво та/або реконструкцію транспортної мережі та інфраструктури; створення візуальної туристично-інформаційної інфраструктури на автодорогах області (ДСТУ 4100); предпроектна підготовка до створення транспортного хабу на базі аеропорту в м. Запоріжжя; методичний супровід створення логістичних центрів
3.1.1. Подолання внутрішньорегіональних диспропорцій, стимулювання ділової активності в малих містах та сільських поселеннях	Розвиток та впровадження неаграрних видів бізнесу (зелений туризм, народні ремесла тощо); обладнання навчальних майстерень професійно-технічних навчальних закладів для покращення професійної підготовки у сфері інформаційних технологій, сільського зеленого туризму; реалізація інвестиційних проектів та створення робочих місць в менш розвинутих районах області; розвиток самозайнятості населення; навчальна і маркетингова підтримка майстрів народних ремесел; відтворення стародавніх, традиційних продуктів та виробів
3.1.2. Створення сприятливого середовища для розвитку місцевих товаровиробників	Промоція місцевих виробників товарів і послуг, локальних брендів, маркування продукції місцевих товаровиробників, розширення ринків збуту продукції та послуг місцевих виробників; залучення місцевих товаровиробників до участі у торгах (тендерах) по закупівлі товарів, робіт (послуг) за державні кошти;

	<p>налагодження взаємодії місцевих товаровиробників та підприємств роздрібно-мережевої торгівлі;</p> <p>підвищення рівня коопераційних зв'язків між місцевими товаровиробниками, навчальними закладами та науково-дослідними установами регіону</p>
<p>3.2.1. Впровадження технологій ресурсоефективного і чистого вирощування та виробництва продукції, в т.ч. сучасної системи зрошення</p>	<p>Стимулювання впровадження інноваційних технологій виробництва та переробки високоякісних і безпечних сільгосппродуктів;</p> <p>інтеграція аграрної науки, освіти та інновацій у виробництво;</p> <p>науково та експертно-дорадницький супровід виробництва;</p> <p>навчально-консультативна, матеріальна та маркетингова підтримка розвитку сільськогосподарського виробництва;</p> <p>участь аграріїв у міжнародних форумах, семінарах, конференціях, виставках та ярмарках;</p> <p>надання інформаційно-консультаційних послуг з питань започаткування та ведення органічного виробництва</p>
<p>3.2.2. Впровадження європейських практик організації виробництва, зберігання та збуту продукції</p>	<p>Надання інформаційної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам щодо впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні;</p> <p>організація тренінгів для сільськогосподарських виробників з питань реалізації систем управління якістю;</p> <p>демонстрація діяльності кращих кооперативів;</p> <p>покращення матеріально-технічної бази сільськогосподарських кооперативів;</p> <p>створення у сільській місцевості кооперативних логістичних центрів, складських, холодильних приміщень, овочесховищ;</p> <p>підтримка розвитку ферм сімейного типу;</p> <p>надання інформаційно-консультаційних послуг з питань створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів та супроводження особистих селянських господарств з ініціатив створення малих підприємств у сільській місцевості</p>

<p>3.3.1. Поліпшення стану дорожньо-транспортної інфраструктури та транспортного сполучення територій</p>	<p>Будівництво, реконструкція і ремонт внутрішніх доріг автомобільного сполучення; оптимізація та розвиток маршрутної мережі транспортного сполучення; завершення будівництва під'їзних доріг з твердим покриттям до сільських населених пунктів; запобігання та недопущення руйнування автомобільних доріг; проведення ремонту доріг за маршрутним принципом; розвиток мережі пасажирського автомобільного транспорту та його інфраструктури; розбудова і облаштування зупинок автобусного транспорту на території віддалених сільських населених пунктів</p>
<p>3.3.2. Створення елементів інформаційно-комунікаційної, інноваційної інфраструктури розвитку громад</p>	<p>Розширення мобільного та фіксованого ширококутного доступу до Інтернету у сільській місцевості; створення міжрегіональних та внутрішньорегіональних інформаційних і комунікативних мереж; упровадження електронних інструментів відкритості влади та прозорості використання ресурсів громад; підвищення рівня інформаційно-технологічного забезпечення адміністративно-управлінських процесів органів місцевого самоврядування регіонального та базового рівнів</p>
<p>3.3.3. Підвищення ефективності просторового планування в регіоні</p>	<p>Розроблення містобудівної документації та забезпечення її публічності; впровадження геоінформаційних систем містобудівного кадастру на обласному, районному місцевому рівнях та забезпечення їх публічності</p>
<p>4.1.1. Зменшення скиду в природні водні об'єкти неочищених і недостатньо очищених стічних вод</p>	<p>Будівництво та реконструкція очисних каналізаційних споруд та мереж каналізації; упорядкування зливової каналізації міст і селищ; розчистка русел річок</p>

4.1.2. Зменшення забруднення атмосферного повітря через впровадження інноваційних проектів з використання альтернативних джерел енергії	Розробка та впровадження інноваційних проектів з використання альтернативних джерел енергії; розвиток автоматизованої системи контролю та обліку викидів на джерелах забруднення
4.2.1. Забезпечення сталої інфраструктури управління відходами	Реалізація Регіонального плану управління відходами Запорізької області до 2030 року; будівництво полігонів, які відповідають сучасним стандартам; забезпечення населених пунктів області обладнанням та технікою для санітарної очистки
4.2.2. Розвиток нових потужностей з переробки та утилізації відходів	Впровадження новітніх технологій та обладнання зі збирання, сортування, транспортування, переробки і утилізації ТПВ; створення сприятливих умов для розвитку бізнесу у сфері поводження з побутовими відходами
4.3.1. Створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду	розробка проектів землеустрою з організації та встановлення в натурі меж територій природно-заповідного фонду; складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду Запорізької області
4.4.1. Організація та впровадження відкритої системи моніторингу довкілля, зокрема повітря, вод, ґрунтів	Розроблення та впровадження програмного забезпечення для узагальнення екологічної інформації щодо моніторингу складових довкілля на території регіону наданих від суб'єктів моніторингу та інших відомств; модернізація та переоснащення засобів аналітичного контролю служб спостережень за станом природних об'єктів
4.4.2. Впровадження системи інформування населення про стан довкілля	Залучення громадськості в процес прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля; організація та проведення заходів щодо пропаганди охорони навколишнього природного середовища; видання поліграфічної продукції з екологічної тематики

ІХ. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Сильними сторонами Запорізької області є: сприятливі природнокліматичні умови, які є підґрунтям розвитку сільського господарства, наявність значної сировинної бази та забезпеченість водними ресурсами, що вплинули на формування диверсифікованої економіки області та потужного індустріального комплексу. Ці сильні сторони підтримуватимуться такими можливостями як зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги, зростання світового попиту на продукцію агропромислового комплексу.

Значний транзитний потенціал та розвинута транспортна інфраструктура області, розвинені зовнішньоекономічні зв'язки підтримуватимуться продовженням процесів інтеграції з Європейським Союзом, а також можливістю диверсифікація транспортних перевезень шляхом відродження річкового судноплавства по р. Дніпро.

Запорізька область має значні енергогенеруючі потужності та високий потенціал розвитку відновлюваної та альтернативної енергетики, велику кількість ділянок під створення індустріальних парків, налагоджений діалог влади та бізнесу щодо прийняття стратегічних та оперативних управлінських рішень. Ці сильні сторони значно підсилять покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, подальше реформування системи надання адміністративних послуг.

Область має значний потенціал для інтенсивного розвитку туристично-рекреаційної сфери: велику кількість об'єктів історико-культурної спадщини, рекреаційних зон, що підтримується тенденцією орієнтування значної частки українського населення на внутрішній туризм.

Важливою сильною стороною області є підвищення рівня громадської активності, зростання рішучості громадських лідерів, початок структурування і готовність до об'єднання. Позитивно вплине на цей процес децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад.

Продовження процесів інтеграції з Європейським Союзом, зростання інвестиційної привабливості та нарощування міжнародної технічної допомоги, покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу, подальше реформування системи надання адміністративних послуг сприятиме підвищенню інноваційної активності, впровадження новітніх технологій та інвестиційної активності у розвиток матеріального виробництва та бізнесу, зменшенню рівня експортної орієнтованості індустріального сектору економіки регіону на традиційні ринки, в тому числі Російську Федерацію.

Зростання світового попиту на продукцію агропромислового комплексу дасть поштових до розвитку мережі збуту, інфраструктури переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, а також зменшить міжрайонні диспропорції у розвитку територій області. Децентралізація влади, проведення адмінреформи та зростання бюджетної самостійності громад, доступність сучасних інформаційних технологій, їх подальший розвиток та науково-технічний прогрес, реформування освітньої та медичної галузі з метою підвищення якості освітніх та медичних послуг в Україні також може позитивно вплинути на зменшення диспропорції у розвитку територій області.

Впровадження політики підвищення енергоефективності у виробництві, житлово-комунальній та соціальній сферах сприятиме зменшенню рівня техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та загострення екологічних проблем, ресурсо- й енергоємність виробництва та значного ступеню зносу основних фондів.

Поглиблення макроекономічних негативних тенденцій на національному та світовому ринках, політична нестабільність, наявність корупційної складової на всіх рівнях влади та продовження воєнного конфлікту на сході може загальмувати інноваційну активність, в т.ч. у розвиток матеріального виробництва та бізнесу, впровадження новітніх технологій, як наслідок, залишити високою ресурсо- й енергоємність виробництва, ступінь зносу основних фондів та посилити міжрайонні диспропорції у розвитку територій області.

Потенційна загроза, пов'язана з розміщенням на території області атомної електростанції, виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру, недосконала нормативно-правова база щодо інструментів екологічної та податкової політики може негативно вплинути на рівень техногенного навантаження на навколишнє природне середовище та посилити загострення екологічних проблем.

Ризики входження до нових ринків, втрата конкурентоспроможності підприємств через нездатність модернізувати виробництво та вчасно перейти на стандарти ЄС може залишити значним рівень експортної орієнтованості індустріального сектору економіки регіону на традиційні ринки, в тому числі РФ, а також недостатньо розвинутою мережу збуту та інфраструктуру переробки і зберігання сільськогосподарської продукції.

Природне скорочення частки працездатного населення та зменшення видатків домогосподарств на купівлю товарів та послуг посилять уповільнення розвитку будівництва, особливо будівництва житла, а також міжрайонні диспропорції у розвитку територій області.

Обґрунтування вибору сценарію розвитку області.

Сценарії розвитку – один із методів прогнозування, окремий розділ стратегічного управління, що посідає проміжну позицію між експертними методами оцінювання та методами математичного моделювання.

Традиційно розглядають три головних сценарії розвитку:

1) песимістичний: більшість зовнішніх загроз і багато внутрішніх проблем «спрацюють» і ці ризики настануть з високою імовірністю, значно погіршать існуючу ситуацію незважаючи на зусилля з упровадження Стратегії;

2) інерційний, або трендовий: усе в зовнішньому оточенні «йде, як сьогодні», зовнішні можливості та загрози, що виникають, взаємокомпенсуються;

3) оптимістичний: демонструє позитивну динаміку, яка буде можлива за умови успішної реалізації Стратегії, докладання зусиль «з середини системи» або через вдалий збіг обставин і підтримку сильних сторін регіону зовнішніми можливостями.

Базуючись на демографічних тенденціях, аналізі соціально-економічної ситуації в області, а також прогнозах макроекономічних впливів, можна припустити, що найбільш імовірним є «інерційний» сценарій розвитку. Однак завдяки злагодженим зусиллям усіх заінтересованих сторін, у першу чергу – органів влади різних рівнів, можна створити умови для наближення сценарію розвитку до оптимістичного. Структурований виклад логіки докладання таких зусиль знайшов своє відображення у стратегічних та операційних цілях розвитку Запорізької області, що забезпечить розвиток регіону за оптимістичним сценарієм.

Крім того, було взято до уваги такі базові припущення:

перспективні зміни національного законодавства не погіршуватимуть ситуацію в регіоні;

буде забезпечено:

належне управління впровадженням Стратегії, що включатиме створення ефективних та прозорих механізмів відбору, моніторинг проектів Плану реалізації Стратегії;

належне фінансування проектів Плану реалізації Стратегії. Одних лише коштів обласного бюджету недостатньо для впровадження всіх стратегічних ініціатив, тому слід максимально використовувати можливості соціального партнерства та залучення ресурсів як з вітчизняних, так і з міжнародних джерел.

Таким чином, було обрано конфігурацію стратегічних і оперативних цілей, здатних у довгостроковій перспективі не лише підвищити якість життя мешканців області в умовах інерційного розвитку існуючих факторів впливу, але й запобігти окремим прогнозованим на сьогодні ризикам.

Х. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Стратегії. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Стратегії, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Результати моніторингу мають бути доступними для органів влади та громадськості. Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля (ст. 17). Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію Стратегії;

- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);

- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;

- перевірки того, що Стратегія виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

Моніторинг базується на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів) за кожним зі стратегічних напрямів та аналізі досягнення запланованих результатів. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає еколого-економічні та екологічні індикатори.

Таблиця 12

Оперативна ціль	Індикатори
1.1. Збереження та розвиток людського потенціалу	<p>Середня тривалість життя чоловіків та жінок, років;</p> <p>кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення; хвороби органів дихання), на 100 тис. населення, одиниць;</p> <p>показник малюкової смертності, %;</p> <p>забезпеченість населення лікарями всіх спеціальностей (на 10 тис. наявного населення), лікарів;</p>

Оперативна ціль	Індикатори
	<p>укомплектованість закладів охорони здоров'я в сільській місцевості лікарями, які надають первинну медичну допомогу, %;</p> <p>частка випускників закладів загальної середньої освіти, які отримали за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та математики 160 балів і вище, у загальній кількості учнів, що проходили тестування з цих предметів, %;</p> <p>частка учнів, які забезпечені довозенням до місця навчання, серед тих, які його потребують, %</p> <p>кількість персональних комп'ютерів на 100 учнів, одиниць;</p> <p>кількість дітей, охоплених інклюзивним навчанням, осіб;</p> <p>наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн;</p> <p>середня заробітна плата, грн;</p> <p>рівень зайнятості населення віком 15-70 років (за методологією МОП), %;</p> <p>кількість охоплених осіб шляхом профорієнтаційної роботи;</p> <p>кількість побудованих (реконструйованих) об'єктів для заняття фізичною культурою на спорт, одиниць;</p> <p>кількість консультативно-дорадчих органів молодіжних рад у містах, районах та об'єднаних територіальних громад, одиниць;</p> <p>кількість створених молодіжних центрів/платформ/хабів, одиниць</p>
<p>1.2. Створення умов для зростання добробуту, комфортного та безпечного проживання мешканців</p>	<p>Рівень охоплення соціальними послугами (співвідношення кількості отримувачів до кількості потребуючих), %;</p> <p>кількість об'єктів, обладнаних спеціальними та допоміжними засобами для осіб з інвалідністю, одиниць;</p> <p>рівень охоплення централізованим питним водопостачанням населення та централізованим водовідведенням, %;</p> <p>частка ветхих та аварійних водопровідних мереж, каналізаційних мереж, %;</p>

Оперативна ціль	Індикатори
	<p>рівень забезпеченості житлових будівель у сільських поселеннях природнім газом, %;</p> <p>обсяг прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. осіб населення, м² загальної площі;</p> <p>рівень впровадження Єдиної технології прийому громадян, %;</p> <p>охоплення ОТГ Інформаційною інтегрованою системою «Соціальна громада», %;</p> <p>кількість дітей, які виховуються з закладах інституційного догляду, осіб;</p> <p>частка молоді, охопленої кампаніями щодо зниження гендерних стереотипів і зниження толерантності до гендерно-зумовленого насильства, %;</p> <p>кількість спеціалізованих установ та ліжко-місць, де надаються послуги для осіб, які постраждали від насильства та/або насильства за ознакою статі, одиниць</p>
1.3. Забезпечення взаємодії органів влади, бізнесу, громади, особи	<p>Кількість інституцій громадянського суспільства, на 1000 осіб, одиниць;</p> <p>кількість консультативно-дорадчих органів, створених при органах регіональної влади, одиниць;</p> <p>кількість консультацій з громадськістю щодо головних питань гуманітарної, соціально-економічної політики та екологічних питань, одиниць</p>
2.1. Індустріально-технологічний розвиток економіки на інноваційних засадах	<p>Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн;</p> <p>частка реалізованої інноваційної промислової продукції, %;</p> <p>кількість підприємств, які функціонують у видах економічної діяльності смарт-спеціалізації в регіоні, одиниць;</p> <p>кількість впроваджених інноваційних технологічних процесів у промисловості, одиниць;</p> <p>частка підприємств, які реалізують інноваційні проекти, %;</p> <p>кількість освоєних нових видів продукції у промисловості, одиниць;</p>

Оперативна ціль	Індикатори
	<p>кількість організацій, які виконують наукові і науково-технічні роботи, одиниць;</p> <p>частка виробництва експортної високотехнологічної продукції, %;</p> <p>кількість реалізованих інвестиційних проєктів з енергоефективності, одиниць;</p> <p>обсяги та темпи зростання виробництва електричної енергії з нетрадиційних відновлюваних джерел енергії, кВт.год, %;</p> <p>частка відновлюваних джерел енергії у структурі споживання паливно-енергетичних ресурсів області, %</p>
2.2. Розвиток бізнес-екосистеми регіону	<p>Обсяг ВРП у розрахунку на 1 особу (у фактичних цінах), тис. грн;</p> <p>індекс фізичного обсягу ВРП (у порівняних цінах), %;</p> <p>обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на 1 особу, тис. грн;</p> <p>індекс капітальних інвестицій, %;</p> <p>частка прямих іноземних інвестицій в реальному секторі економіки (промисловість, сільське господарство, будівництво), %;</p> <p>місце області у регіональному рейтингу ведення бізнесу;</p> <p>кількість новостворених суб'єктів малого та середнього підприємництва, осіб;</p> <p>кількість створених галузевих інноваційних чи креативних кластерів, індустріальних чи науково-технологічних парків, хабів, одиниць;</p> <p>частка реалізованої продукції (товарів, послуг) малими і середніми підприємствами у загальному обсязі реалізації регіону, %;</p> <p>питома вага платників податків серед суб'єктів малого і середнього підприємництва до загальної кількості зареєстрованих, %;</p> <p>кількість видів адміністративних послуг, які надаються в електронній формі, одиниць;</p> <p>кількість об'єктів інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва, одиниць;</p> <p>темпи зростання експорту товарів та</p>

Оперативна ціль	Індикатори
	<p>послуг, %;</p> <p>кількість країн, до яких експортувались товари та послуги, одиниць</p>
2.3. Нарощення туристично-рекреаційного потенціалу	<p>Кількість відвідувачів області з метою туризму, осіб;</p> <p>кількість місць в об'єктах розміщення туристів та відпочиваючих, одиниць;</p> <p>кількість відвідувачів веб-порталу Запорізького обласного туристично-інформаційного центру, тис. осіб;</p> <p>кількість проведених культурно-мистецьких та рекламно-інформаційних туристичних заходів, у т.ч. за участю майстрів декоративно-прикладного мистецтва та національно-культурних товариств, одиниць/тис. осіб;</p> <p>кількість реекспозицій та нових експозиційних розділів, одиниць;</p> <p>обсяг туристичного збору до місцевих бюджетів регіону, тис. грн.</p>
2.4. Модернізація транспортно-логістичної інфраструктури в умовах зовнішніх викликів	<p>Обсяги перевезення вантажів транспортом, тис. тонн;</p> <p>обсяги перевезення пасажирів транспортом, тис. осіб;</p> <p>кількість та обсяги реалізованих проєктів з будівництва/модернізації транспортної, логістичної інфраструктури, одиниць;</p> <p>кількість інфраструктурних проєктів на основі державно-приватного партнерства, одиниць;</p> <p>кількість створених логістичних центрів, одиниць</p>
3.1. Стимулювання економічної активності територій регіону	<p>Середній рівень середньодушових еквівалентних грошових доходів у сільській місцевості, грн;</p> <p>співвідношення між найвищим і найнижчим значеннями середньомісячної заробітної плати у розрізі районів області, разів;</p> <p>рівень безробіття на сільських територіях, %;</p> <p>кількість суб'єктів малого та середнього підприємництва в малих містах та сільських</p>

Оперативна ціль	Індикатори
	<p>населених пунктах області на 10 тис. осіб, одиниць;</p> <p>кількість малих агровиробників, одиниць;</p> <p>кількість майстрів народного мистецтва, осіб;</p> <p>кількість об'єктів торгівлі в сільській місцевості;</p> <p>кількість проведених заходів для суб'єктів господарювання з питань підтримки місцевих товаровиробників, одиниць</p>
3.2. Підтримка перспективних видів аграрно-промислового виробництва	<p>Індекс виробництва продукції сільського господарства до попереднього року за усіма категоріями господарств, %;</p> <p>частка нішевих культур в структурі посівних площ, %;</p> <p>частка зрошуваних земель, на яких забезпечується фактичний полив, %;</p> <p>рівень впровадження стандартів ISO (кількість отриманих сертифікатів ЄС сільськогосподарськими товаровиробниками), одиниць;</p> <p>кількість наявних у сільській місцевості об'єктів інфраструктури зберігання сільськогосподарської продукції (кооперативних логістичних центрів, складських, холодильних приміщень, овочесховищ тощо), одиниць;</p> <p>кількість проведених заходів щодо удосконалення організації виробництва, зберігання та збуту сільськогосподарської продукції, одиниць</p>
3.3.Інфраструктурне забезпечення просторового розвитку	<p>Протяжність відремонтованих автодоріг, км;</p> <p>площа відремонтованих ділянок автодоріг загального користування за рахунок експлуатаційного утримання, м²;</p> <p>частка адміністративних послуг в електронному вигляді, %;</p> <p>частка населення та суб'єктів господарювання як користувачів адміністративних послуг в електронному вигляді, %;</p>

Оперативна ціль	Індикатори
	<p>кількість планів об'єднаних територіальних громад, одиниць;</p> <p>кількість генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій та детальних планів територій, одиниць</p>
4.1. Охорона та раціональне використання водних ресурсів та зниження негативного впливу на атмосферу	<p>Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, тис. т;</p> <p>загальний обсяг водовідведення, в тому числі нормативно очищених стічних вод та забруднених зворотних вод, млн. м³</p>
4.2. Розв'язання проблеми негативного впливу відходів на довкілля та здоров'я населення	<p>Обсяги промислових відходів (I-III класів небезпеки), тис. т;</p> <p>питома вага використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, %;</p> <p>кількість виявлених та ліквідованих несанкціонованих сміттєзвалищ, одиниць</p>
4.3. Збереження біологічного та відновлення ландшафтного розмаїття області	<p>Кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території області, одиниць;</p> <p>площа земель природно-заповідного фонду, %;</p> <p>питома вага площі природно-заповідного фонду від загальної площі області, %</p>
4.4. Екологічний моніторинг та інформування	<p>Створено відкриту систему моніторингу стану складових довкілля та інформування громади щодо результатів спостережень;</p> <p>кількість просвітницьких заходів, спрямованих на підвищення екологічної культури та освіти, одиниць</p>

XI. Резюме нетехнічного характеру інформації

Місія Стратегії регіонального розвитку Запорізької області на період до 2027 року визначена як збереження та ефективне використання людського, економічного, історико-культурного, освітньо-наукового, природно-ресурсного, рекреаційно-туристичного потенціалу регіону для зростання якості життя мешканців, забезпечення гармонійного розвитку всіх громад регіону.

У Стратегії визначені такі стратегічні цілі:

- 1) розвиток людського капіталу та підвищення якості життя населення;
- 2) конкурентоспроможна економіка регіону (яка розвивається на засадах смарт-спеціалізації) у національному та глобальному просторі;
- 3) гармонійний просторовий розвиток;
- 4) екологічна безпека та збереження природних ресурсів.

Запорізька область відноситься до регіонів, де зосереджена значна кількість підприємств важкої промисловості. В області також зосереджені хімічні, машинобудівні підприємства та підприємства гірничодобувного комплексу. Високий рівень розвитку промисловості призводить до значного техногенного навантаження на довкілля області, що спричиняє забруднення повітряного та водного басейнів, земельних ресурсів, негативно впливає на здоров'я населення, флору та фауну.

Аналіз трендів стану довкілля області вказує на зменшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, певну стабілізацію водоспоживання та водовідведення, надзвичайно високий рівень господарського освоєння земель, приблизно постійний рівень утворення та утилізації відходів, а також невинне зростання загальних обсягів накопичених відходів I-IV класів небезпеки. Відсоток заповідності області становить 4,61%.

Основними екологічними проблемами області є забруднення атмосферного повітря, водних об'єктів і підземних горизонтів, порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону, підтоплення земель і населених пунктів регіону, проблема поводження з промисловими та побутовими відходами, проблеми природно-заповідного фонду й охорони, використання та відтворення дикої фауни і флори.

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля області визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», «Про інвестиційну діяльність», Водним кодексом України, Указом

Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» .

Реалізація Стратегії не повинна призвести до появи нових негативних наслідків для довкілля, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги. Ймовірно можуть відбутися:

збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел внаслідок індустріально-технологічного розвитку економіки та від пересувних джерел внаслідок модернізації транспортно-логістичної інфраструктури;

збільшення скидів забруднених вод у поверхневі водні об'єкти внаслідок індустріально-технологічного розвитку економіки;

продовження тенденції зростання забору води на потреби зрошення;

зростання кількості накопичених відходів;

зміни у структурі транспортних потоків;

будівництво нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень.

Ймовірність того, що реалізація Стратегії призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Реалізація багатьох оперативних цілей Стратегії має призвести до покращення екологічної ситуації в регіоні.

Моніторинг екологічних індикаторів ефективності впровадження Стратегії є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля матиме Стратегія. Система запропонованих в Стратегії індикаторів включає еколого-економічні та екологічні індикатори. Кількість екологічних індикаторів можна розширити шляхом використання таких індикаторів, для яких є моніторингові дані.